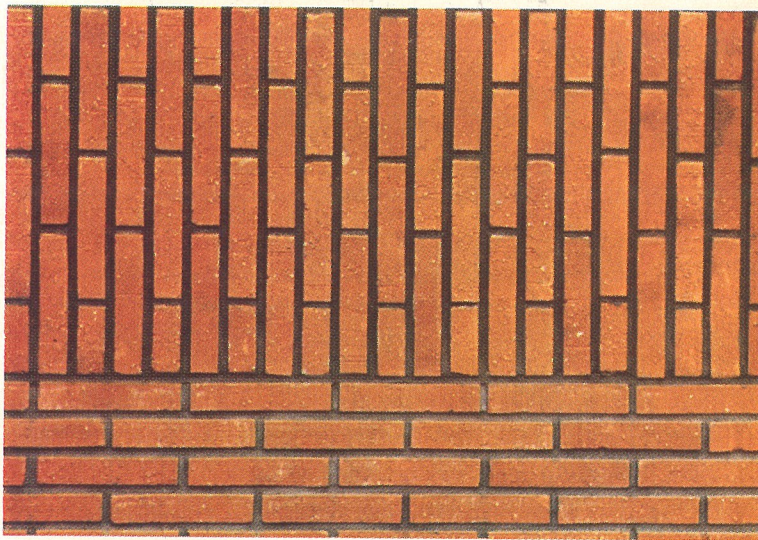
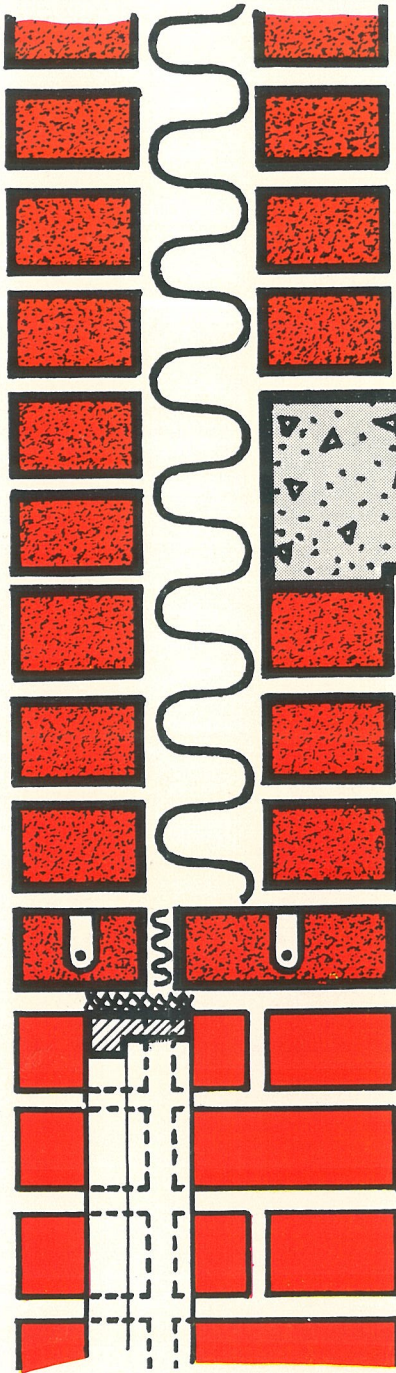

TEGEL TEGEL **TEGEL** TEGEL

FÖRENKLA
FÖRBÄTTRA
FÖRBILLIGA
tegelbyggandet

med

**SPÄNN-
← ARMERADE
TEGELSKIFT**

Oberoende av tegelsort och fabrikat kan Ni alltid erhålla tegelskift med förspänd armering till Edert bygge.

Vidtala Eder tegelleverantör eller kontakta oss för ytterligare information.

Broschyr och prislista kan rekvireras från oss eller från de flesta mellansvenska tegelbruk och större byggmaterialaffärer.

För teknisk information:

Box 9, Sköldinge, Telefon Flen 0157/502 07

WALLA-TEGEL
AKTIEBOLAG

BOX 13, VALLA

TEL. 0150/605 00

TEGELBRUK ANSLUTNA TILL SVERIGES TEGELINDUSTRIFÖRENING

Fr = rött fasadtegel, Fg = gult fasadtegel, Fgr = gult och rött fasadtegel, M = murtegel,

R = dräneringsrör, S = spiktegel, T = taktegel, Tg = gult taktegel

MALMÖHUS LÄN

AB Bara Tegelbruk¹
Bara, tel. Malmö (040) 44 71 84, 44 71 85 Fg, M
Borgeby Tegelbruk¹
Flädie, tel. Lund (0412) 390 04, 391 02 .. M, R
AB Försökstegelbruket¹
Svedala, tel. Malmö (040) 40 11 40 .. Fr, M, T
AB Hildesborgs Tegelbruk, Hildesborg,
Landskrona, tel. (0418) 702 20 .. Fr, M
Högs Tegelbruk AB¹
Fjellievägen 24 A, Lund, tel. (0412)
212 00, 213 00 (Hög, Löddeköpinge) .. Fg, M
AB Kaniks Tegelfabrik¹
Flädie, tel. Lund (0412) 470 24 .. Fgr, M
AB Lomma Tegelfabrik¹
Prästbergavägen 41 A, Lomma, tel.
Malmö (040) 46 20 02, 46 20 04 .. Fg, M
Minnesberg Tegelbruket AB¹
Minnesberg, Svedala, tel. Malmö (040)
48 52 40, 48 52 50, 48 52 55 .. Fgr, M
Rögle Tegelbruk
AB P. Olsson & Co, Hälsingborg, tel.
(042) 207 50 (Rögle) .. Fg, M
AB Skurups Tegelbruk¹
Skurup, tel. Ystad (0411) 402 86, 406 25 Fgr, M
Strandnäs Tegelbruk
Glumslöv, tel. (0418) 700 50 .. Fg, M
Weberöds Nya Tegelbruket AB¹
Veberöd, tel. (0412) 804 50 .. Fr, M, R, T
AB Webmarks Tegelintrassenter¹
Veberöd, tel. (0412) 804 50 .. Fr, M, R, T
Östra Grevie Tegelbruk AB¹
Östra Grevie, tel. Malmö (040) 48 70 06
48 73 72 .. Fgr, M

KRISTIANSTADS LÄN

Hyllinge Fasadtegelbruk
Hyllinge, tel. Hälsingborg (042) 750 13,
752 13 .. Fr, M
Klippans Tegelbruket AB
Storgat. 34, Klippan, tel. (0435) 100 65 Fr, M, R
Ler- & Tegelinindustri AB Hercules
Box 68, Kristianstad, tel. (044) 280 48 .. Fr, M, R, T
Simrishamns Nya Tegelbruket AB
Simrishamn, tel. (0414) 100 20 .. Fg, M, R, Tg
Önnestads Tegelbruket AB
Kristianstad, tel. (044) 280 48
(Önnestad) .. Fr, M

HALLANDS LÄN

AB Fajans Tegelbruk
Box 5, Falkenberg, tel. (0346) 101 17,
102 77 .. Fr, M, R
Falkenbergs Tegelbruket AB
Tegelbruksvägen 15, Falkenberg, tel.
(0346) 144 30 .. Fr, M, R
Sennans Tegelbruk
AB P. Olsson & Co, Hälsingborg, tel.
(042) 207 50 (Sennan) .. Fr, M
Slottsmöllans Tegelbruk
Halmstad, tel. (035) 11 80 54 .. Fr
Tjärby Tegelbruket AB
Genevad, tel. (0430) 700 10 .. Fr, M, R
Trönninge Tegelbruket AB
Trönninge, tel. Halmstad (035) 400 06 .. Fr, M

ÄLVSBORGS LÄN

AB Forssa Tegelbruk Fr, M, R
Bollebygd, tel. Borås (033) 850 39,
851 40 .. EVA-block
AB Fridhems Tegelbruk M, R
Vänerns Tegelbruk Fr, M, R
Värnamo Tegelbruket AB Fr, M, R
Värnamo, tel. (0370) 117 00
[Hulta Tegelbruk, Berghem,
tel. (0320) 410 45] .. Fr, M, R
Lydde Tegelbruk AB Fr, M, R
Kinna, tel. (0320) 100 24 .. Fr, M, R
AB Nabbensbergs Tegelbruk Fr, M, R, T
Vänerns Tegelbruk, tel. (0521) 100 05, 100 69 .. Fr, M, R, T

KALMAR LÄN

AB Berga Tegelbruk Fr, M, R
Larmtorget 5, Kalmar, tel. (0480) 104 52,
112 04 (Högsby) .. Fr, M, R
Högsby Tegelbruk Fr, M, R, T
Högsby, tel. Oskarshamn 0491/201 11 .. M, S, T
Påböda Tegelbruksförening u.p.a.
Söderåkra, tel. (0486) 213 47 .. R, T
Ensamförsäljare för Skåne och Blekinge: Tegelcentralen, Fersens väg 16,
Malmö, tel. (040) 734 20.

KRONOBERGS LÄN

Gäfvatorps Tegelbruk Fr, M
Grimslöv, tel. (0470) 502 73
[Alvesta, tel. (0472) 401 18] .. Fr, M
Tegelbruket Oden AB Fr, M
Grimslöv, tel. (0470) 502 73
[Grimslöv, tel. (0470) 520 32] .. Fr, M

GOTLANDS LÄN

Gotlands Nya Tegelbruket AB Fr, M, R
Söderväg 10, Box 146, Visby, tel.
154 50 [Havdhem] .. Fr, M, R

JÖNKÖPINGS LÄN

Helmershus Tegelbruket AB Fr, M, R
Box 21, Värnamo, tel. (0370) 101 90 .. T
Värnamo Tegelbruket AB Fr, M, R
Box 85, Värnamo, tel. (0370) 117 00 .. Fr, M, R

SKARABORGS LÄN

Almnäs Bruk AB² Fr, M, R
Hjo, tel. (0503) 160 05 .. Fr, M, R
Annerfors Tegelbruk² Fr, M, R, T
Bliksatorp, tel. Fröjered (0502) 310 05 .. Fr, M, R, T
Hälltorps AB² Fr, M, R
Vinninga, tel. Lidköping (0510) 501 35 .. Fr, M, R
AB Ingelsby-Igelstorps Tegelbruk² Fr, M, R
Tibro, tel. (0504) 310 46 .. Fr, M, R
Korsberga Tegelbruket AB² Fr, M, R, T
Korsberga, tel. (0370) 101 90 .. Fr, M, R, T
Kvånums Tegelbruket AB² Fr, M, R
Kvånum, tel. (0512) 920 85 .. Fr, M, R
Mariedals Tegelbruk² Fr, M, R
Lundsbrunn, tel. Skara (0511) 401 08 .. Fr, M, R
Mariesjö Tegelbruk² Fr, M, R
Drottninggatan 10, Skövde, tel. (0500)
123 28 .. Fr, M, R
Skara Tegelbruk AB² Fr, M, R, T
Skara, tel. (0511) 101 71, 109 50, 121 96 Fr, M, R, T
Värnamo Tegelbruket AB Fr, M, R, T
Värnamo, tel. (0370) 117 00 [Töreboda
Tegelbruk², Töreboda, tel. 67] .. Fr, M, R, T
AB Vara Tegelbruk Fr, M, R
Box 93, Vara, tel. Vara (0512) 100 32 .. Fr, M, R

ÖSTERGOTLANDS LÄN

Beatelunds Tegelbruk AB Fr, M, R
Söderköping, tel. (0121) 100 68, 101 29 Fr, M, R
AB Förenade Tegelbruket Fr, M, R
Linköping, tel. (013) 12 02 01
[Kallerstads Tegelbruk] .. Fr, M
HTH Industrier AB Fr, M, R, T
Vimmerby, tel. (0492) 120 60 [Hults Te-
gelbruk, Hycklinge, tel. 9] .. Fr, M, R, T
Karleby Tegelbruk Fr, M, R, T
Kisa, tel. (0494) 101 18 .. Fr, M, R, T
AB Ljungs Tegelbruk Fr, M, R
Bokhållaregatan 1, Linköping, tel. (013)
12 02 01 [Ljungsbrö] .. Fr, M, R

VÄRMLANDS LÄN

AB Ranå Tegel Fr, M, R
Ransäter, tel. (0552) 300 45 .. Fr, M
AB Säffle Tegelbruk Fr, M, R
Säffle, tel. (0533) 101 91, 114 91 .. Fr, M
Zieglers Koi & Koks AB Fr, M, R
Västra Torggatan 5, Karlstad, tel. (054)
159 80 [Alsters Tegelbruk, Alster] .. Fr, M, R

ÖREBRO LÄN

Hallsbergstegel AB Fr, M, R
Fack 39, Hallsberg, tel. (0582) 111 35 .. Fr, M
Harge Bruk AB Fr, M, R
Hammar, tel. (0583) 700 74 .. Fr, M

VÄSTMANLANDS LÄN

Arboga Tegelbruk AB Fr, M, R, T
Arboga, tel. (0589) 100 60 .. Fr, M, R, T
AB Heby Tegelverk Fr, M, R, T
Heby, tel. Sala (0224) 307 10 .. Fr, M, R, T
AB Josefsdals Tegelbruk Fr, M, R, T
Fack, Stockholm 26, tel. (08)
67 08 40 [Sala] .. Fr, M, R, T
AB Kanthal² Fr, M, R
Hallstahammar, tel. (0220) 100 21
[Ralsta Tegelbruk] .. Fr, M, R

Lundqvist & Huddéns Tegel- & Trävaru AB Fr, M, T
Kungsgatan 42, Stockholm, tel. (08)
23 86 60 [Vittinge, tel. Sala (0224)
612 70] .. Fr, M, T
AB Nyby Tegelbruk³ Fr, M, T
Box 89, Sala, tel. (0224) 140 56
[Tegelbruket Jugansbo, tel. Sala
(0224) 520 12] .. Fr, M, T
Olsson & Rosenlunds AB Fr, M, R, T
Heby, Aterförsäljare på alla betydande
orter .. Fr, M, R, T
AB Orresta Tegelbruk Fr, M, R, T
Orresta, tel. Enköping (0171) 431 70 .. Fr, M, R, T
Sala Tegelbruket AB³ Fr, M, R, T
Hyttvägen 1, Box 3, Sala, tel. (0224)
131 60 .. Fr, M, R, T
AB Starfors Säteri Fr, M, R, T
Heby, tel. Sala (0224) 300 24, 301 70 .. Fr, M, R, T
Vittinge Tegelbruket AB Fr, M, R, T
Vittinge, tel. Sala (0224) 612 80 .. Fr, M, R, T

SÖDERMANLANDS LÄN

AB P. Jansson & Co Fr, M, R
Saltängsgatan 15, Norrköping, tel. (011)
291 60 [Tuna Tegelbruk, Enstaberga] .. Fr, M, R
Sundby Tegelbruket AB Fr, M, R
V. Trädgårdsgatan 11 A, Stockholm C,
tel. (08) 10 72 08, 10 72 23 [Stallarhol-
men] .. Fr, M, R
Walla-Tegel AB Fr, M, R
Box 13, Valla, tel. (0150) 605 00, [Valla
Tegelbruk, Valla; Sköldinge Tegelbruk,
Sköldinge] .. Fr, M, R
Fabr. för arm. tegelskift, Sköldinge,
tel. (0157) 502 07

STOCKHOLMS LÄN

Finsta Tegelbruk Fr, M, R, T
Finsta, tel. 120 .. Fr, M, R, T
Sundsviks Bruk AB³ Fr, M, R
Sundsvik, tel. Södertälje (0755) 460 60,
460 61 .. Fr, M, R
AB Vallentuna Tegelbruk Fr, M, R
Box 18, Vallentuna, tel. (0762) 240 05 .. Fr, M, R
Aby Tegelbruk Fr, M, R
Box 18, Vallentuna, tel. (0762) 243 65,
244 09 .. Fr, M, R

UPPSALA LÄN

Ahlsta Kvarn & Tegelbruket AB Fr, M, R
Orsundsbro, tel. Enköping (0171) 660 26 Fr, M, R
AB Hagaverken³ Fr, M, R
Enköping, tel. (0171) 302 93, 304 51 .. Fr, M, R
AB Salsta Tegel³ Fr, M, R
Wattholma, tel. Uppsala (018) 500 42,
500 27 .. Fr, M, R
Vaksala-Eke Lervaruindustri Fr, M, R
Uppsala, tel. (018) 270 16 .. Fr, M, R
AB Vaksala Tegelbruk³ Fr, M, R
Hjärnegatan 10, Stockholm K, tel. (08)
50 55 33, 50 05 74 [Brillinge, Uppsala,
tel. (018) 12 14 60 -61 -62] .. Fr, M, R

KOPPARBERGS LÄN

AB Insjöns Tegelbruk Fr, M, R
Insjön, tel. (0247) 700 20, 700 22 .. Fr, M, R

GÄVLEBORGS LÄN

Hagastroms Tegelbruket AB Fr, M, R
Centralplan 5, Gävle, tel. (026) 200 58
[Hagastrom, tel. (026) 973 38] .. Fr, M, R
Norrborn Tegelbruk Nya AB Fr, M, R
Östermalmsgatan 42, Stockholm C, tel.
(08) 20 93 17 [Bollnäs, tel. (0278) 201 43] Fr, M, R
AB Storviks Tegelbruk Fr, M, R
Storvik, tel. Storvik (0290) 100 44 .. Fr, M, R

JÄMTLANDS LÄN

Välbackens Tegelbruk AB Fr, M, R
Prästgatan 24, Östersund, tel. (063)
113 85, 196 65, 137 55 [Brunflo] .. Fr, M, R

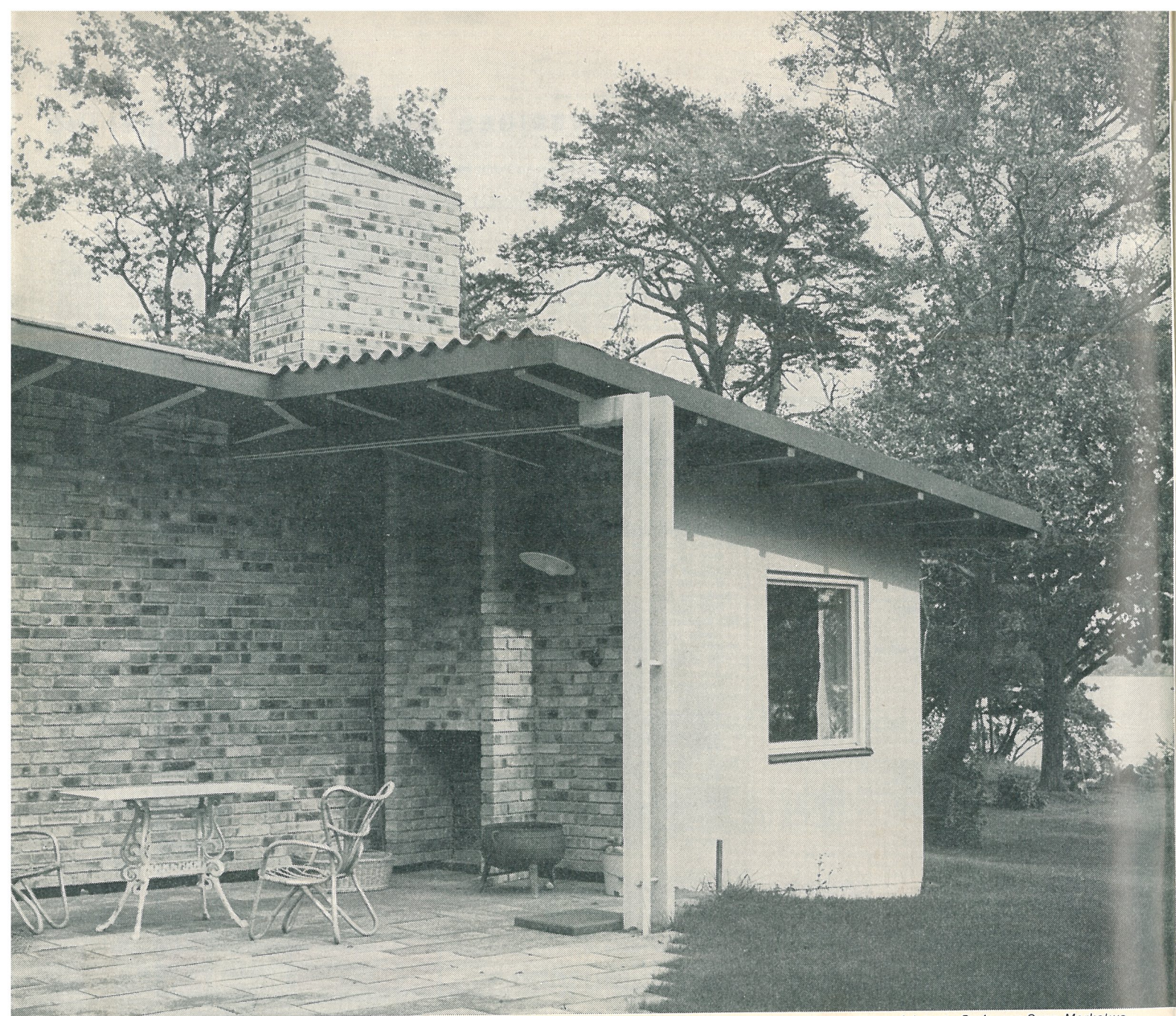
VÄSTERBOTTENS LÄN

Tväråns Tegelbruk Fr, M, R
Vännäsby, tel. Vännäs (0935) 102 92,
Umeå (090) 113 53 .. Fr, M, R

Försäljning även genom:

² Tegelkontoret, Rådhusgatan 1, Skövde, tel. (0500) 158 73.

³ Tegelbrukens Försäljnings AB, Norrlandsgatan 11, Stockholm, tel. (08) 23 31 15.

Arkitekt: P.rofessor Sven Markelius

Boendets glädje

I ett uppmärksammat radioföredrag (24 maj 1964) talade Elias Cornell om "boendets glädje" dvs den viktiga målsättning för trivsel och skönhet som så lätt glöms bort i vårt rationella byggande.

Tegel är ett material som mer än något annat bidrar till boendets glädje. Förutom sina förnämliga traditioner och välkänt beprövade egenskaper har tegel som alla naturliga material en speciell värme, trevnad och färgglädje som den skick-

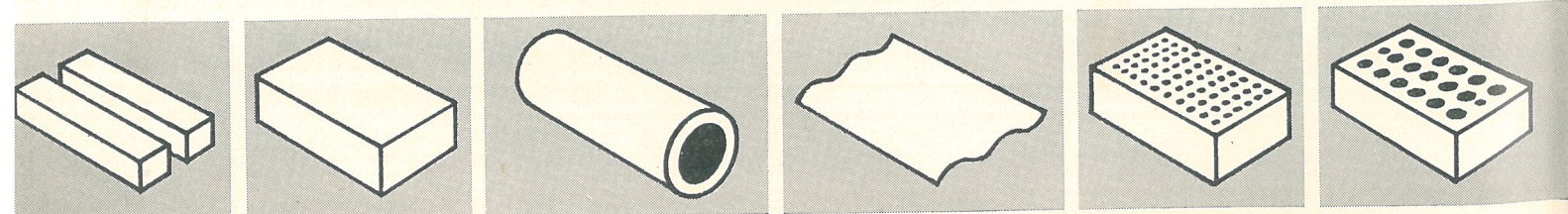
lige byggherren alltid vet att utnyttja på bästa sätt. Tegel får därför nu alltmer användning i modernt bostadsbyggande – i renässansen för **boendets glädje** . . .

Tegelbrukens Försäljnings AB är en försäljningsorganisation för flertalet tegelbruk i Stockholm, Uppsala, Västmanland och Södermanlands län.

Vi står gärna till tjänst med närmare upplysningar.

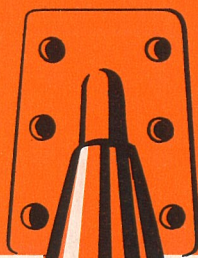
Tegelbrukens Försäljnings AB

NORRLANDSGATAN 11 • STOCKHOLM C • Tel. 08/23 31 15

Även färgbruk
med vinst!

**LIMENT
KALKCEMENT
TORRBRUK**
- nu i OAXENS FÄRGPAK-system

Nyhet! FÄRGPAK

Med sikte på förenkling och bättre bruks-ekonomi introduceras ett helt nytt sätt för att välja och tillverka färgat murbruk. Med FÄRGPAK och standardprodukterna LIMENT, KALKCEMENT eller TORRBRUK KC 21/4 erhålles ett stort antal murstensanpassade färgbruk.

Rekvirera informationsblad

Varje år väljer allt fler byggare produkter med OAXEN-kvalitet.

KALKCEMENT 21 och 11 med 50 resp. 67 vikt% Blå Rand cement till säker murning och puts.

LIMENT — till murcementbruk — starkt som kalkcementbruk, smidigt som kalkbruk.

TORRBRUK — färdiga blandningar av Kronkalk, cement och välgraderad sand — endast vatten behöver tillsättas på arbetsplatsen.

Alla upplysningar om bruk och bindemedel i årets OAXENBOKEN, som kan rekvireras från AB Karta & Oaxen, Box 168, Sthlm 1.

BYGG MED

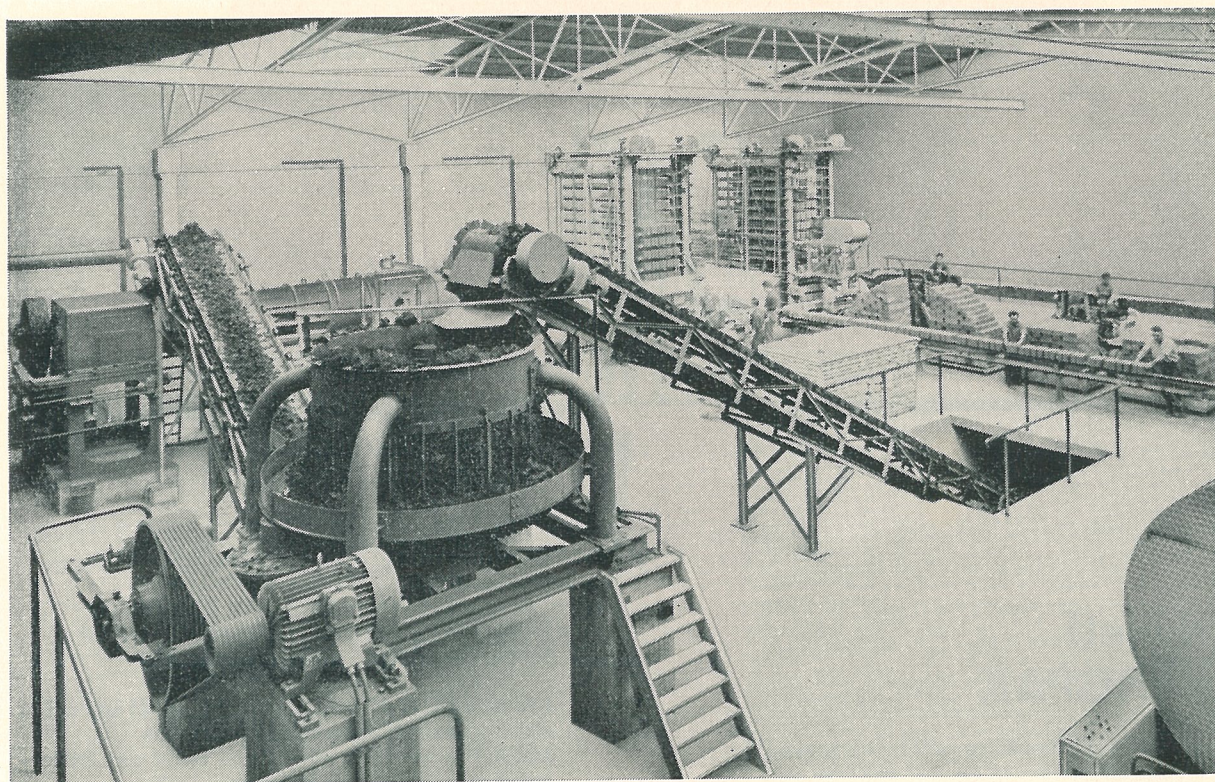
KVALITET

**Sammanslutningen
av tegelbruksmaskiner**

WESERHÜTTE

SOEST-FERRUM

**Maskiner och kompletta
anläggningar för tegel-,
chamotte- och stengodsindustri**

Ensamförsäljare för Skandinavien:

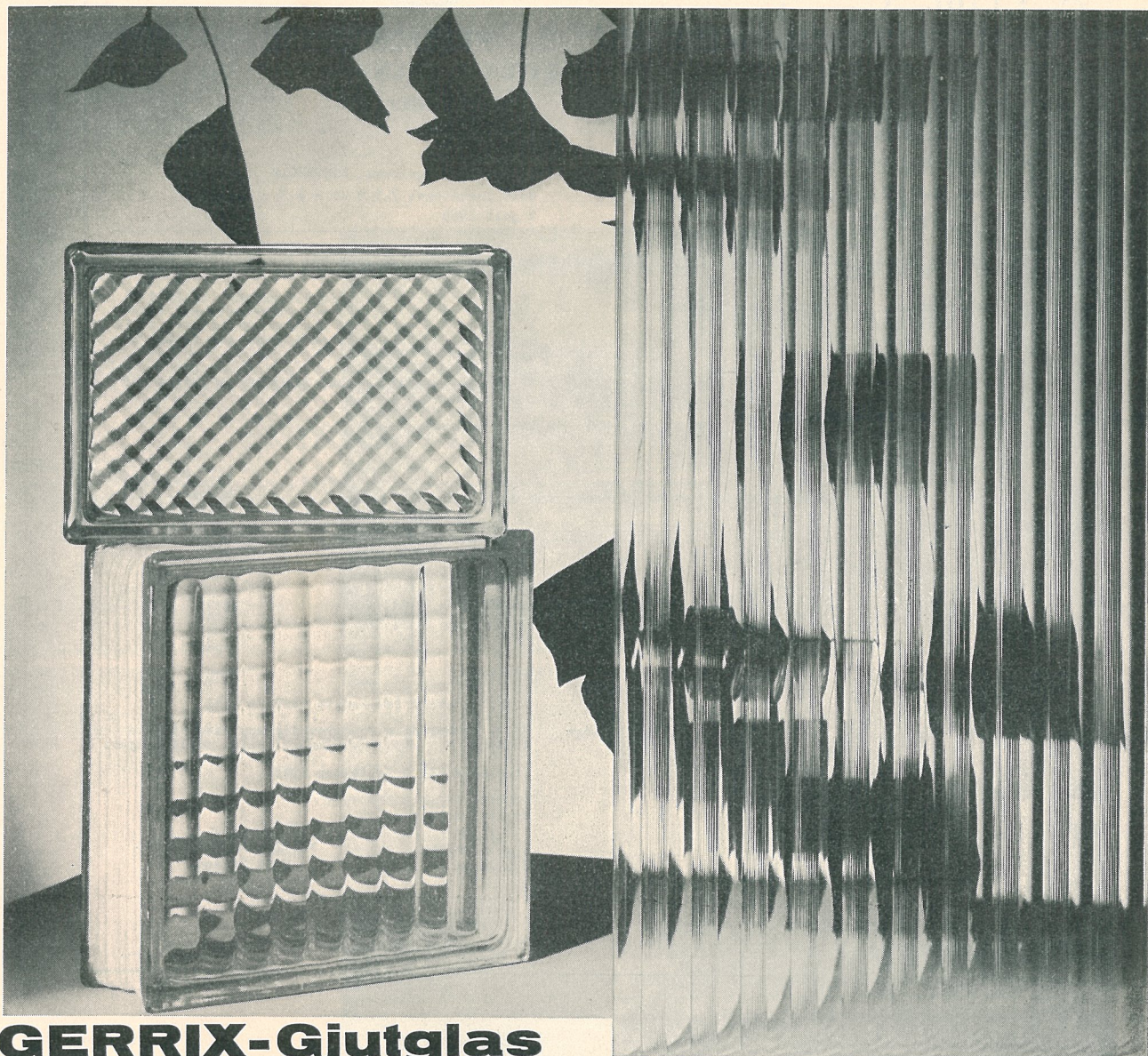
A/S MASKINFABRIKEN "SVENDBORG"
TLF. (09) 21 46 60 - DANMARK · TELEGRAMADR. MASKINFABRIKEN

SOEST-FERRUM

APPARATEBAU GMBH

4 Düsseldorf-Oberkassel · Postfach 650 · Hansaallee 131 · Telefon 55515 · Telex 8-582841 Schiess Dssd

GERRIX Gjutglas „EDELIT Z R" och GERRIX Glasblock 240x240x80 mm i korsreflat och 240x157x80 mm i diagonalreflat utförande.

GERRIX-Gjutglas

är det idealiska byggmaterialet i vår tid; modernt och rent, transparent men skyddande mot genomsyn. När GERRIX Gjutglas erbjuder möjligheten, att skapa ljusa rum och samtidigt förhindra icke önskvärd genomsyn in - och utifrån.

För tidsenligt byggnadssätt leverera vi:
Trådglas, Trådornamentglas, Råglas, Katedral- och Ornamntglas samt Trädgårdsglas.

Särskilt rekommenderar vi användning av våra specialiteter:

Edelitglas, ensidigt och dubbelsidigt, i olika strukturer, Modolitglas, Difullitglas, Tråddifullitglas och Trådglas E.

Vårt specialprogram:

GERRIX Glasblock, ofärgade, i olika storlekar och strukturer, APPLIKA Glasblock i utförande med färgat antikglas och i många olika smakfulla mönster, för höga dekorativa anspråk.

Prospekt för alla tillverkningar lämnas på begäran. Vi lämna Eder rådgivning utan förbindelse. Tillverkare:

A.G. der Gerresheimer Glashüttenwerke · vorm. Ferd. Heye

Düsseldorf-Gerresheim · Postfach 110 · Västtyskland.

Representant i Svenska: Gjutglas: Sven Thorén A/B Box 3203 Stockholm 3

Glasblock: Ingmar Nyberg A/B Västra Trädgårdsgatan 17 Stockholm C

God hållfasthet
trots den låga
volymvikten
och alltid
frostbeständigt
är kännemärket
på det GULA
fasadtegl
från
BRILLINGE
Vackert i
form med
Skarpa kanter,
Skarpa hörn
och fritt från
sprickor.
Ett extra
prima
fasadtegl.

STATENS
PROVNINGSANSTALT

Inlys nr 5011,800

STOCKHOLM

Uppdragsgivare: AB Waksala Tegelbruk, STOCKHOLM
Föremål: Gult fasadtegl 7,5 x 25 - 1,2 - 78 hål
Inkom den: 7 juli 1965

Undersökning Volymvikt, tryckhållfasthet och motståndsförmåga mot frost.

Provföremål 30 st gult fasadtegl med dimensioner ca 25 x 12 x 7,5 cm. Tegelstenarna var vinkelrätt mot stor-
ytan genomdragna med 78 kvadratiska hål med ca 10 mm kantlängd, fördelade på 6 rader med 13 hål i varje rad.

Provtagning Provningsanstalten saknar kännedom om sättet för provtagningen.

Provningsmetod Murtegelnormer 1955

Provningsresultat

Volymvikt och tryckhållfasthet	Volymvikt kg/dm ³	Tryckhållfasthet kp/cm ²
Värden för enskilda stenar	1,18	405
	1,23	390
	1,17	384
	1,20	372
	1,20	342
	1,21	342
	1,16	337
	1,18	326
	1,18	282
	1,18	268
Medeltal	1,20	345
Medeltal av de fem lägsta värdena		311

Motståndsförmåga mot frost Efter genomgången frysprövning uppvisade tegelstenarna icke sprickbildningar eller avlagningar.

Stockholm den 9 september 1965

STATENS PROVNINGSANSTALT
Byggnadslaboratoriet

G. Ottoson
G. Ottoson

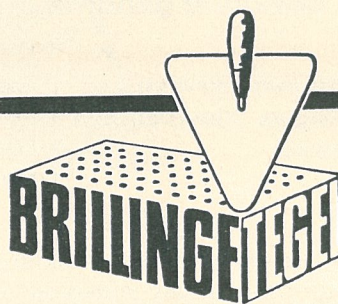
Tord Nilsson
Tord Nilsson

SP 3 - 2. 1965. 5000

585 25729

AB WAKSALA
TEGELBRUK

Hjärnegatan 10 Stockholm K
Tel. 50 05 74 50 55 33
Tegelbruk: Brillinge
Tel. Uppsala (018) 12 14 60 -61 -62

ta BRILLINGE
TEGEL

— en god regel

tegel och tegelkonstruktioner

Den byggnadstekniska utvecklingen har skapat nya områden för användning av tegel. Vänd Er till oss då det gäller upplysningar om tegel och dess användning. Vi ställer till Ert förfogande teknisk expertis av högsta klass, STIF:s byggnadstekniska försöksstation samt tegellaboratoriet hos IVA i Stockholm.

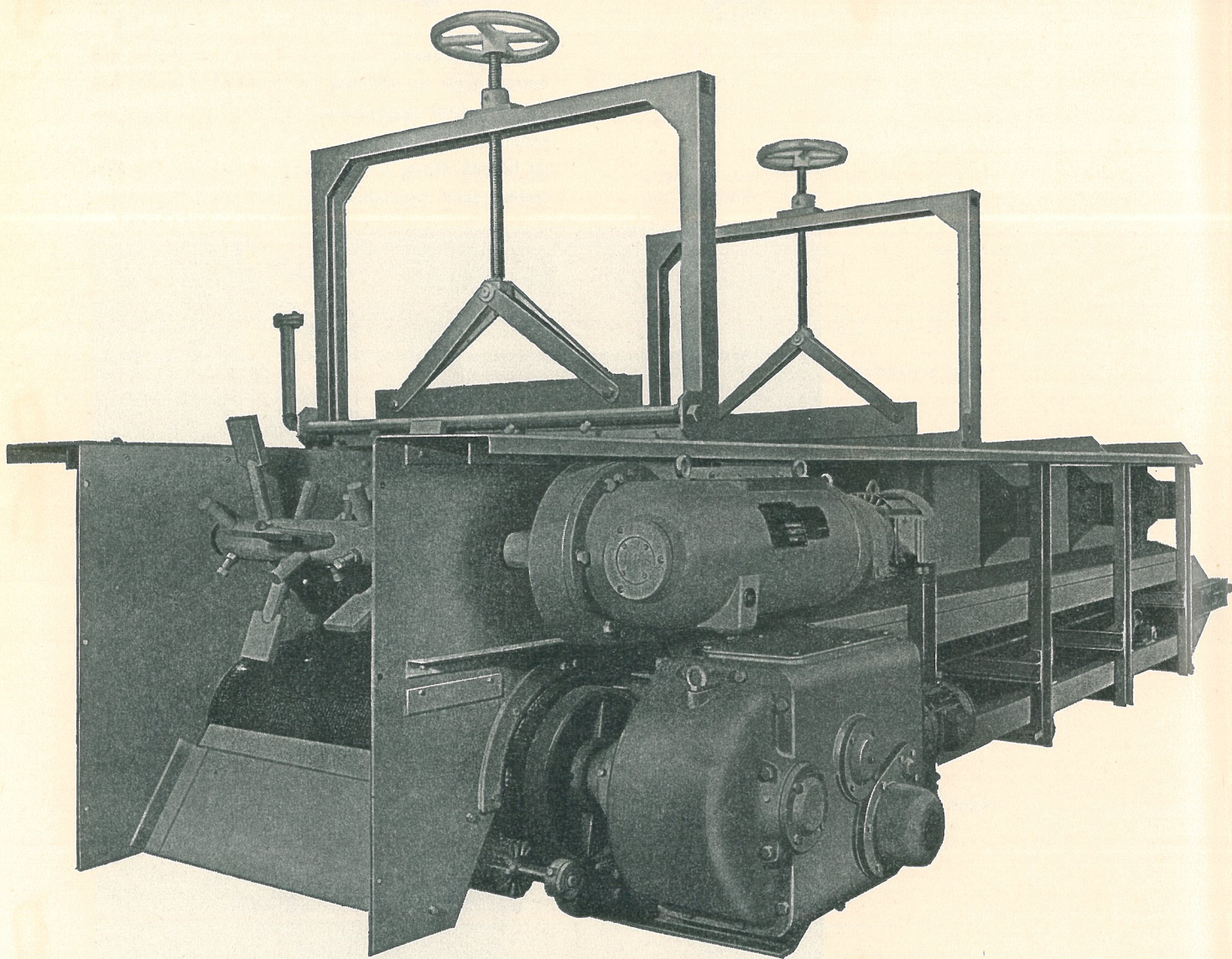
Västerkyrkan i Lund
Gult slätt fasadtegel, Bara
Byggherre: Lunds Missionsförsamling
Arkitekt: Arkitekt SAR Carl Nyrén
Entreprenör: AB Skånska Cementgjuteriet

AB Bara Tegelbruk
Borgeby Tegelbruk
Böringe Tegelbruk
AB Försökstegelbruket
Högs Tegelbruk AB
AB Kaniks Tegelfabrik
Klippans Tegelbruks AB
AB Lomma Tegelfabrik
Minnesberg Tegelbruks AB
Skurups Tegelbruk AB
Tjustorps Tegelbruks AB
Weberöds Nya Tegelbruks AB
Östra Grevie Tegelbruk AB

Tegelcentralen

Fersens väg 16, Malmö C, tel. 734 20

HÄNDLE-lådmatare, typ BK

Klarar de mest olika uppgifter

Likartad och proportionell frammatning av olika råvaror — Snabb utjämning av bearbetade råvaror, mellanlagring mellan bearbetnings- och formningsanläggningarna. Doserad frammatning av bearbetade råvaror till formningsmaskinerna.

Bilden visar standardutförandet med 5 m axelavstånd och gummiband, utrustad med regleringsspjäll med spindlar och handhjul för reglering av blandningsförhållandena.

Generalrepresentant för Danmark och Sverige:

INGENIØRFIRMAET

VIGGO BENDZ A/S

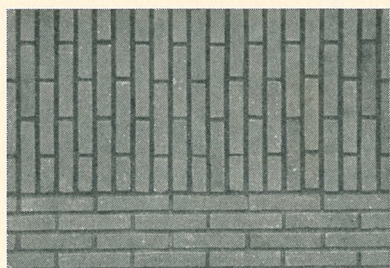
ROSKILDEVEJ 519-523 • KØBENHAVN GLOSTRUP • TLF. (01) 96 41 22 • TELEX 2985

TEGEL

ORGAN FÖR SVERIGES TEGELINDUSTRIFÖRENING
ÅRGÅNG 55 NR 4 1965

INNEHÅLL:

KVALITETSMEDVETEN BYGGHERRE VALDE KANALVÄGG	76
Arkitekt SAR Stig Baatz berättar om en villa i Västerås.	
SVENSK STANDARD ERSÄTTER MURTEGEL- NORMER 1955	80
Civilingenjör Georg von Gegerfelt presenterar de viktigaste nyheterna.	
DRÄNERINGSRÖR AV TEGEL — NY SVENSK STANDARD PÅ VÄG	84
Byggnadsingenjör Jerzy Wanatowski, Byggstandardiseringen, kommenterar.	
MODERN BYGGTEKNIK RÄDDAR KULTUR- HISTORIA	86
Ingenjör Jonas Naucér berättar om kulturminnen i Malmö.	
PARKSKOLAN I ÖSTERSUND — ETT KANAL- VÄGGSBYGGE	92
Arkitekt SAR Karl-Axel Bladh m. fl. berättar om skolan.	

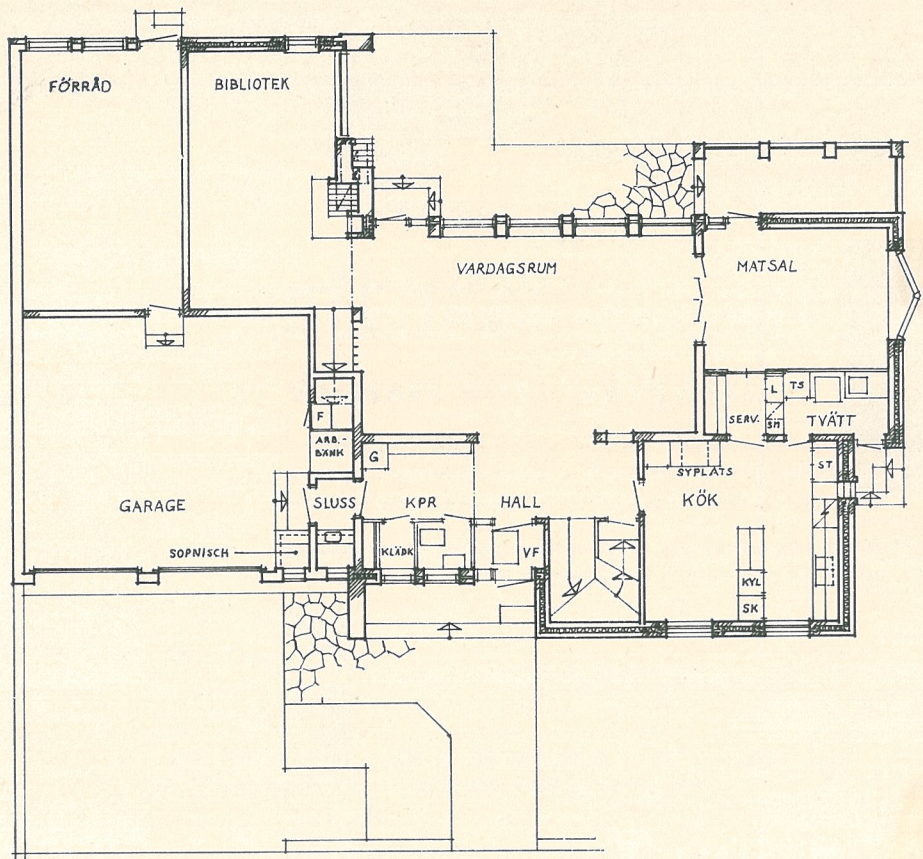
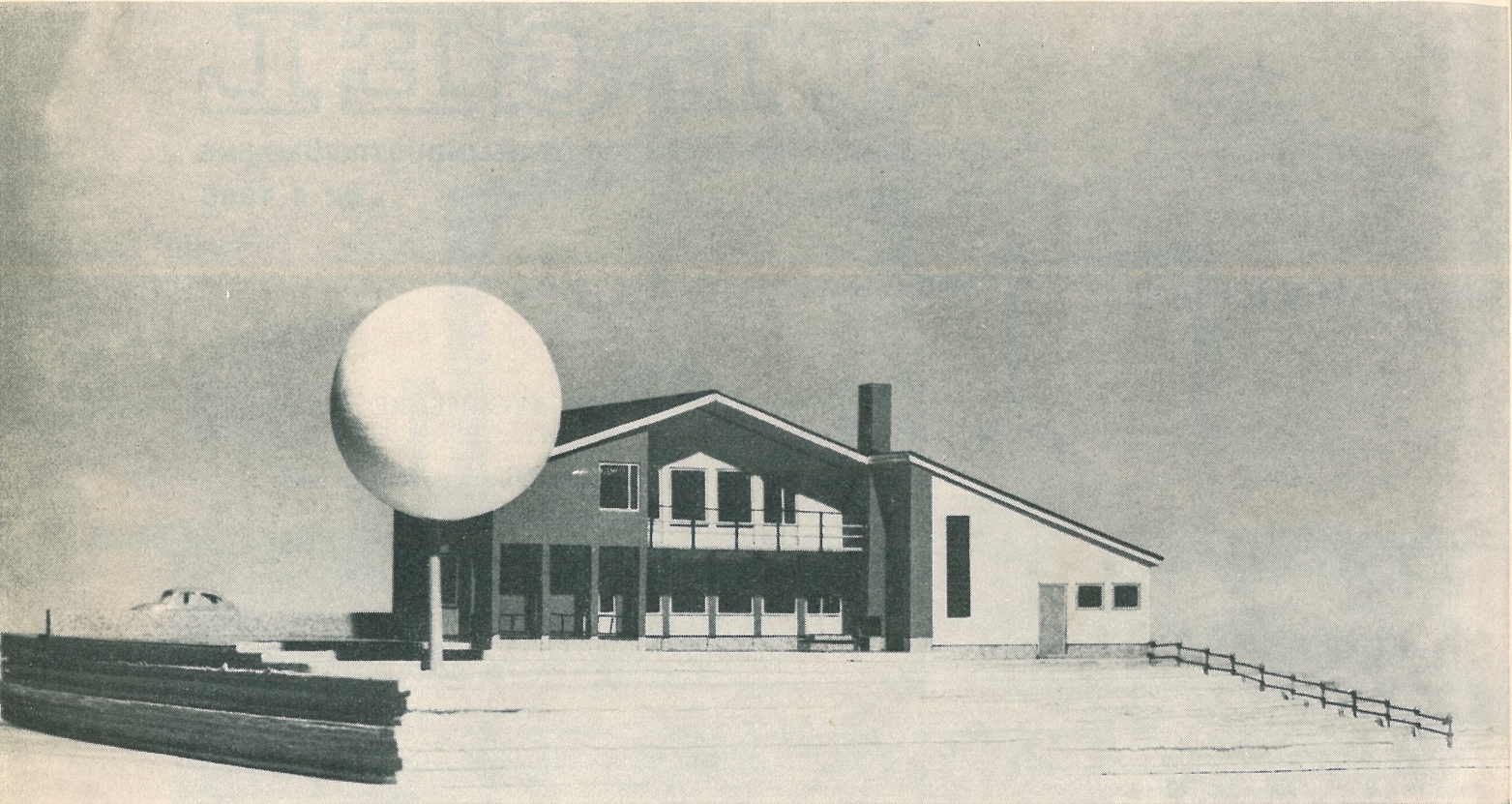

Omslagsbilden visar ett parti av en kanalväggsfasad. I kanalväggen har man fria händer att anpassa förbandsmönstret efter arkitektoniska krav. Arkitekt: Stig Baatz. Foto: J. Naucér.

AB R. W. Statlander Boktryckeri,
Stockholm 1965

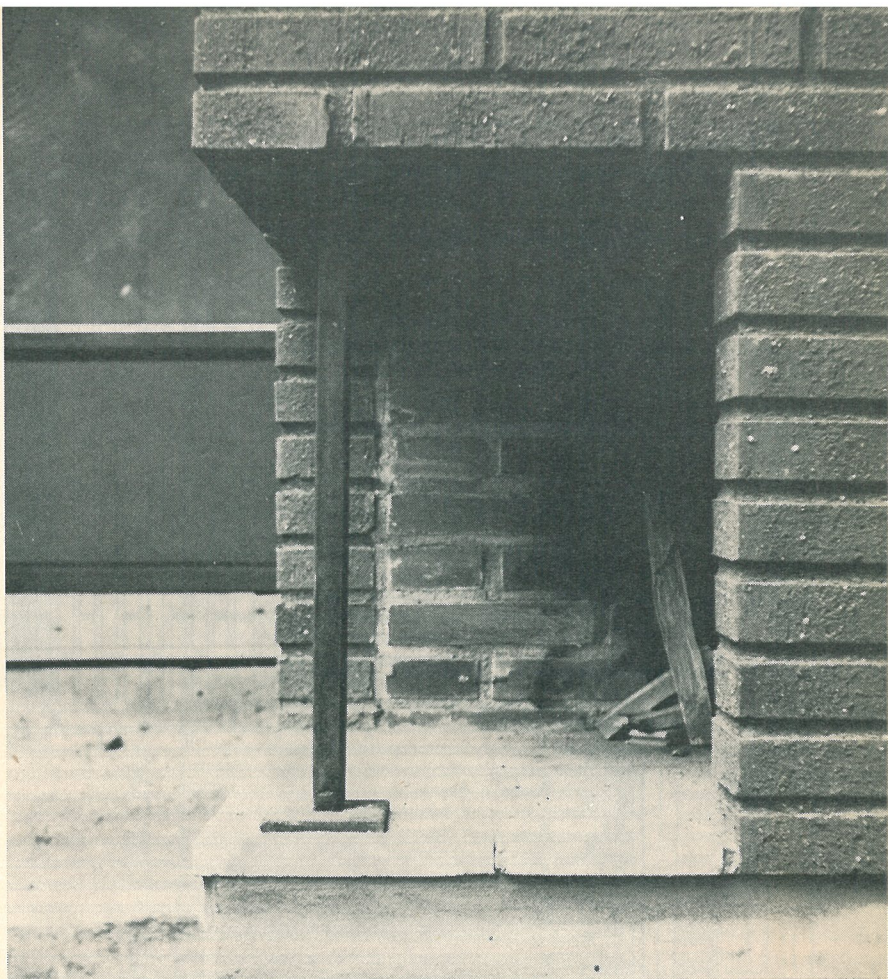
TEGELS REDAKTION: TEL. 08/23 16 90 DROTTNINGGATAN 99, STOCKHOLM VA

REDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE: CIVILINGENJÖR R. ELGENSTIERNA. — REDAKTIONSSSEKR.: INGENJÖR JONAS NAUCLÉR. — TEGEL UTKOMMER MED 4 NR PER ÅR. INTRESSE-
SERADE FÅR TIDSKRIFTEN KOSTNADSFRI. EFTERTRYCK
MED ANGIVANDE AV KÄLLAN ÄR TILLÅTET.

En elegant kanalväggs-
villa, som arkitektoniskt
bildar toppen på den
kulle där den ligger, har
arkitekt SAR Stig Baatz
ritat för direktör Eric
Sjökvist, ASEA, Västerås.
Bottenvåningens plan vi-
sas t.v. Planens övre
fasad är den som syns
på fotot ovan. I vinkeln
mellan biblioteket och
vardagsrummet finns en
öppen utespis, som fotot
ovan t.h. ger en närbild
av. Samtliga foton: J.
Nauclér.

STIG BAATZ

KVALITETSMEDVETEN BYGGHERRE VALDE KANALVÄGG

Villan, uppförd 1965, är belägen på Sundemans backe, ett vackert parkområde i stadens centrala del.

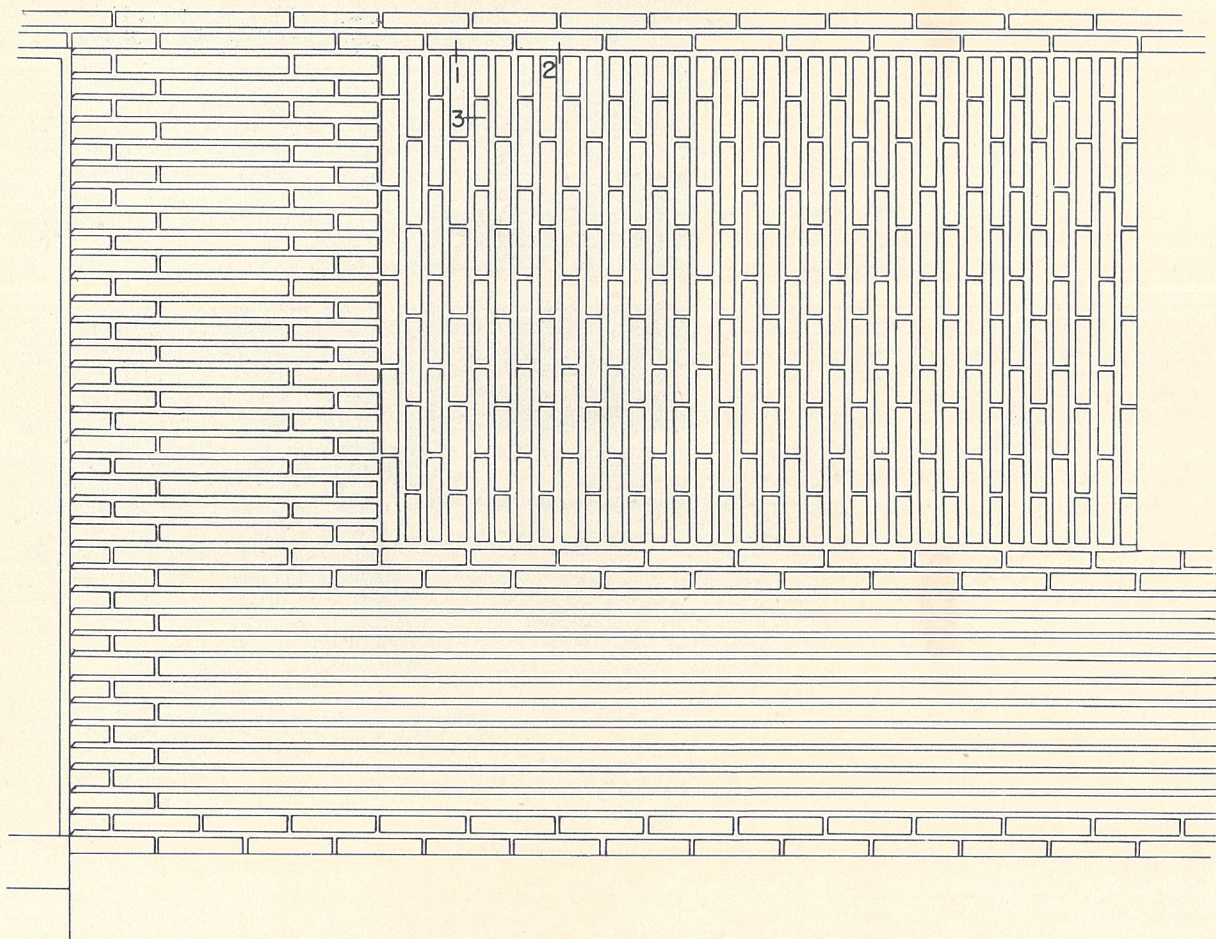
Från övervåningen har man utsikt över Mälaren, vilket blivit möjligt genom tomtens läge och topografi.

Det har varit av stor vikt att ta hänsyn till områdets känsliga struktur vad husets yttre form och uppbyggnad beträffar. Sålunda har t. ex. takformen avpassats så att, trots förutsatt uppbyggnad i två plan, en låg takfot åstadkommit mot tomtens begränsningslinjer i sidled, vilket håller ner husets yttre dimensioner.

Såväl nedre planets gruppering av rumsenheter mot uteplats och arkad som övre planets fil av rum mot balkonguteplats ger god kontakt med de skyddade och mångsidigt användbara uterummen.

Planlösningen har enligt byggherrens önskemål tagit sikte på en representativ del i ett nedre plan och en familjedel grupperad kring ett allrum i ett övre plan. Vidare har korta koncentrerade kommunikationer eftersträfvats. Till intressanta detaljer i planlösningssammanhanget kan bl. a. nämnas ett serveringsutrymme mellan köket och matsalen samt tvättnedkast från övervåningens badrum till tvättrummet intill köket i nedre planet. Volymen under takfallet över garage- och förrådsdelen har utnyttjats till en studiekammare, som genom trappförbindelse står i öppen kontakt med biblioteket. Källaren, som endast är utgrävd under entréutrymme och kök, inrymmer bl. a. hobbyrum och bastu.

Stommateriel är företrädesvis tegel. Bostadsdelens ytterväggar är till större delen av rött

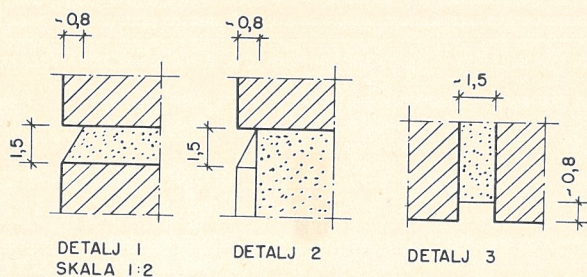
sandat 2" fasadtegel, vilket på entrésidan mellan fönsteröppningar murats vertikalt med mycket mörk nyans i fogbruket, för att en sammanhållande effekt av vissa fasadpartier skulle ernås. Vissa indragna partier, såsom entré och fasadparti mot balkong i övervåning samt garage- och förrådsdel, har putsats i ljusa nyanser för att erhålla reflektion av ljus resp. skapa kontrastverkan.

Keramiskt material har bl. a kommit till användning dels som små fasadplattor för att vertikalt betona parti mellan garagedel och bostadsdel och dels som arkitekturblock för dekorativ effekt i en genombruten del av en invändig vägg mellan hallen och vardagsrummet.

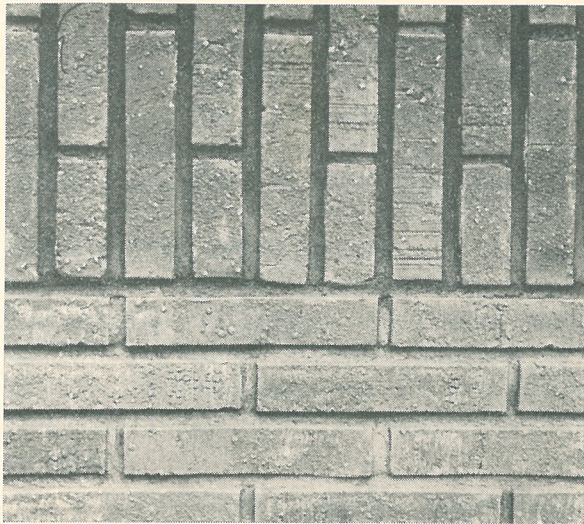
All utvändigt plåtgarnering har utförts i koppar.

Stora fönsterpartier har försetts med fast tredubbla termoglas.

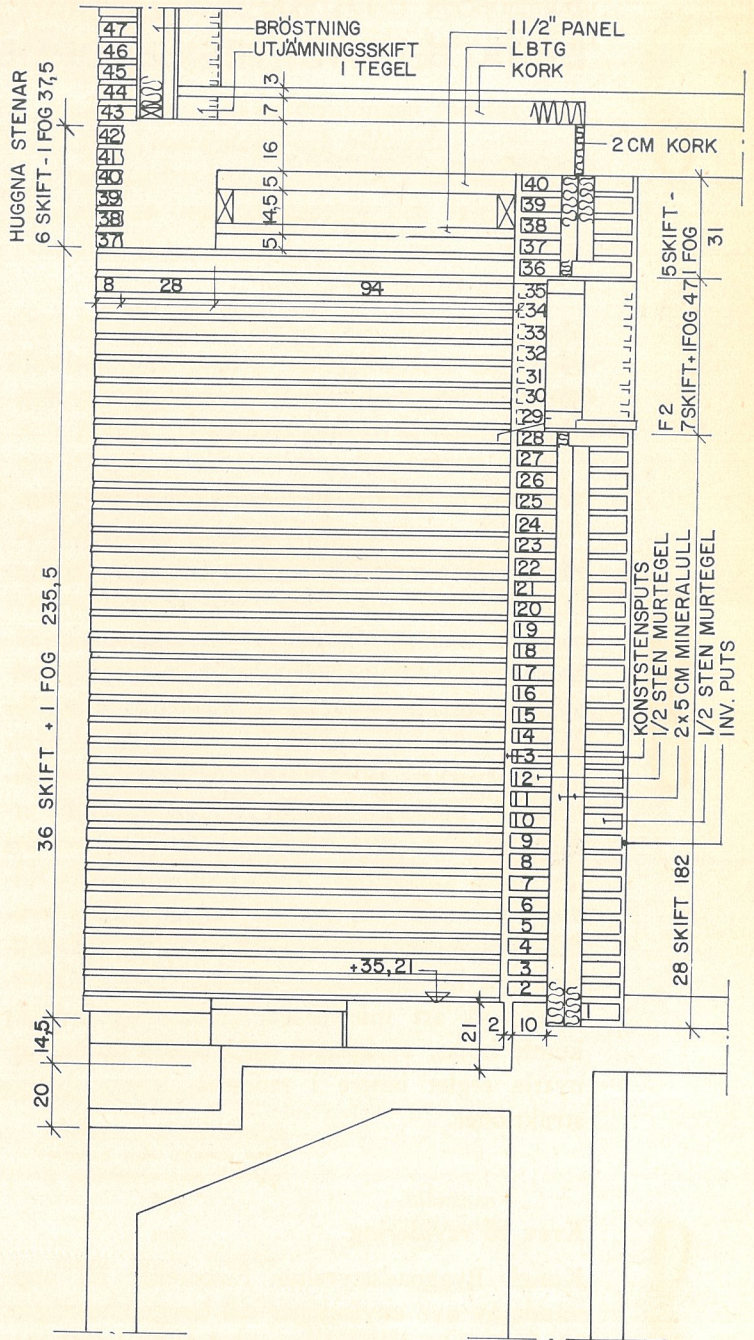
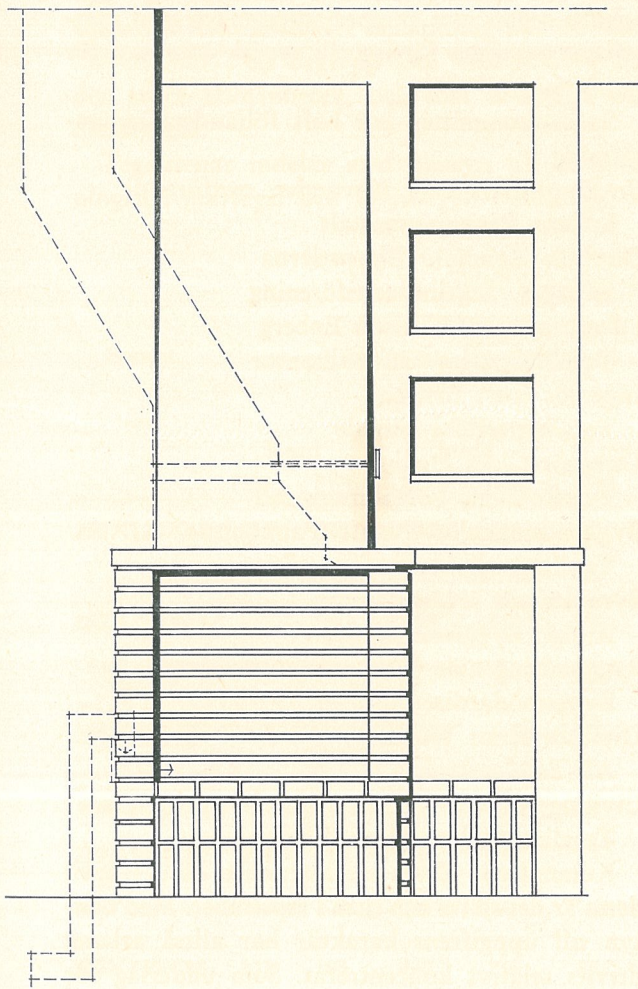
Då huset är eluppvärmt har konstruktivt sett vad isoleringen beträffar stor noggrannhet nedlagts såväl vid projekteringen som under uppförandet.

Murningskvaliteten är av väsentlig betydelse för fasadernas utseende, och stort intresse har därför lagts ned på att göra utförliga förbandsritningar. Bilderna ovan visar avsnitt ur arkitektens murningsritningar. Partiet med de vertikalt ställda tegelstenarna har fogats med mörkare färgat bruk än de övriga väggytorna och framträder därigenom mera markerat. Även fogutformningen är, som framgår av detaljbilden, noggrant angiven på ritningen.

Detaljbild av det färdiga murparti som visas i ritning på föregående sida.

Ritningen ovan, som visar en sektion genom entrépartiet, är ett annat exempel på hur omsorgsfullt utarbetade murningsanvisningarna är. Originalritningarna innehåller ännu fler upplysningar än vad som framgår av denna reproducerade detalj. Sådana ritningar underlättar murningsarbetet och ökar möjligheten för arkitekten att få sina intentioner följda i alla detaljer. Den öppna spisen i biblioteket visas på ritningen t.v. Kupan är putsad, medan teglet har lämnats "fritt fram" i de övriga delarna.

SVENSK STANDARD

ERSÄTTER MURTEGELNORMER 1955

GEORG von GEGERFELT

Murtegelnormer 1955 upphör att gälla den 1/7 1966 och ersätts då av Svensk standard SIS 22 21 02 "Tegelsten". Här presenteras de viktigaste nyheterna i denna standard.

Återblick

Murtegelnormer 1955, som på Sveriges Tegelindustriförenings initiativ utarbetats av 1949 års Tegelnormkommitté, måste anses ha varit ändamålsenliga under nästan hela sin giltighetstid. De ersatte 1942 års normalbestämmelser och anvisningar, vilka även innehöll föreskrifter om murverkets tillåtna spänningar och värmeisolering. Eftersom BABS övertagit rollen att utfärda föreskrifter för murverk, kunde 1949 års kommitté koncentrera sig på uppgiften att utvidga och precisera kraven på tegelstenars kvalitet. Bakom detta arbete, som blev mycket omfattande, låg önskemålet att höja tegelstenskvaliteten så att murverkets tillåtna spänningar kunde höjas, varigenom man skulle kunna utnyttja teglet bättre i moderna byggnadskonstruktioner.

Krav på revidering

Kungl. Byggnadsstyrelsen förbereder nu utgivande av nya anvisningar till byggnadsstadgan. Under Byggnadsstyrelsens utredningsarbete framkom behov av revidering av murtegelnormerna. Från början avsågs denna revidering närmast omfatta mindre justeringar i syfte att nå samstämmighet mellan den nya BABS och den nya standarden för tegelsten. Sveriges Tegelindustriförening tillsatte 1965 års tegelnormkommitté, som redan i starten deklarerade att tiden var mogen att försöka tillmötesgå byggnadsindustrins krav på noggrannare mått, och att man även ville få det allmänt förekommande 20-teglet normerat eller standardiserat. Vidare beaktades önskemålet att få materialnormerna för tegelstenar samlade i en enda skrift med officiell

karaktär. Det låg då nära till hands att normerna skulle ges ut i form av svensk standard.

Svensk standard i lagarbete

Byggstandardiseringen kontaktades, och man var där beredd att ställa resurser till förfogande. 1965 års tegelnormkommitté utökades och bibehölls sedan som en specialkommitté med uppgift att utarbeta förslag till svensk standard för tegelstenar.

Specialkommittén har haft följande sammansättning

Professor Lars Erik Nevander, ordförande
Statens Provningsanstalt
Direktör Reinhold Elgenstierna
Sveriges Tegelindustriförening
Laboratorieförman Christer Enberg
Tegelindustrins Centralkontor
Ingenjör Kurt Ericson
Tegelkontoret i Skövde
Direktör Claes Hedin
Tegelbrukens Försäljnings AB
Byggnadsingenjör Svante Palmquist
Tegelkonsulent i västra Sverige
Byrådirektör Mats Rönning
Kungl. Byggnadsstyrelsen
Byggnadsingenjör Jerzy Wanatowski
Byggstandardiseringen
Direktör Knut Wråke
AB Tegelcentralen i Skåne
Civilingenjör Georg von Gegerfelt, sekreterare
Tegelindustrins Centralkontor

Kommitténs första sammanträde hölls i april detta år, det sjätte och sista i september. Med hänsyn till uppgiftens karaktär har alltså arbetet drivits relativt koncentrerat. Som underlag för

kommitténs arbete har statistiskt material insamlats i stor omfattning. Kommitténs förslag har behandlats av Byggstandardiseringen med beaktansvärd snabbhet utan förbigående av några formella krav. *Från den 1 juli 1966 gäller Svensk standard SIS 22 21 02 "Tegelsten"*.

Gamla normer upphör att gälla

Samtidigt som den nya standarden träder i kraft drar Byggstandardiseringen in en äldre tegelstandard som sällan tillämpats, nämligen SIS 22 21 01 "Modulmurtegel, typ 1". När BABS 1966 träder i kraft upphör Murtegelnormer 1955 att gälla.

I det följande redovisas några intressanta eller viktiga nyheter, jämfört med de gamla normerna.

Nya definitioner

I murtegelnormerna har ordet murtegel använts dels som kollektiv benämning på tegelstenar, dels i sammansättningen "vanligt murtegel" som beteckning för tegelstenar, på vilka inte ställs krav på utseende. Beteckningssättet har vållat oklarhet. Som kollektiv benämning har nu valts "tegelstenar", ett begrepp som vunnit hävd hos den stora allmänheten, och som knappast kan missförstås.

Tegelstenar indelas med hänsyn till användningen i *murtegel* och *fasadtegel*. Fasadtegel är

avsett för murverk som utsätts för klimatiska påfrestningar och där särskilda krav ställs på utseendet.

Med hänsyn till utformningen indelas tegelstenar nu i *massivtegel* och *håltegel*.

I standarden har också införts definitioner på tegelstensens begränsningsytor och fasadytornas textur.

Nya måttföreskrifter

Måttoleranser angavs i murtegelnormerna dels som gränsvärden för enskilda stenars mått, dels som gränsvärden av medeltal för en provserie om 10 stenar. Toleranserna har ansetts vara för stora, och det har ofta varit svårt att hålla erforderliga måttsamband i byggen.

Som följd av tegelindustrins successiva modernisering har förutsättningar skapats för en strängare kontroll av produkternas jämnhet. De generella toleranskraven har i den nya standarden skärps så mycket som bedömts vara rimligt med ledning av statistiska studier av de senaste årens laboratorieprovningar.

De nya toleranserna anges på annat sätt än i murtegelnormerna, nämligen dels som gränsmått för provseriens medeltal, dels — som uttryck för måttspredningen — som den maximala måttskillnaden inom provserien. De viktigaste måttföreskrifterna är i standarden samlade i en tabell, som i princip återges i tabell 1.

Tabell 1. Format och tillåtna måttvariationer.

Format	Gränsmått för medeltal av 10 stenar						Tillåten skillnad mellan största och minsta mått i provserie om 10 stenar			Allmänna upplysningar	
	mm		mm		tjocklek		mm				
	längd	min	bredd	min	max	min	längd	bredd	tjocklek		
250×120×65	252	244	120	114	67	63	12	8	5	Tillverkas i hela landet	
250×120×75	252	244	120	114	77	73	12	8	5	Tillverkas endast i mellersta och norra Sverige	Förekommer både som massivtegel och håltegel
250×120×85	252	244	120	114	87	83	12	8	5	Anpassat till modulen 100 mm (1 M) i höjdd	
200×140×75	202	195	142	136	77	73	10	8	5	Tillverkas endast i mellersta och norra Sverige	Förekommer endast som håltegel med grepphål enl. fig. 1. Kallas 20-tegel
200×140×85	202	195	142	136	87	83	10	8	5	Anpassat till modulen 100 mm (1 M) i höjdd	

Tabellen innehåller också några allmänna upplysningar om i vilka landsdelar de olika formaten huvudsakligen tillverkas m. m.

Gränsmåtten för provseriens medeltal ligger osymmetriskt i förhållande till format-måtten. Detta sammanhänger med tillverkningsmetodens keramiska egenheter. Vid fastställande av dessa gränsmått har också hänsyn tagits till kraven på måttsamordning vid förbandsmurning.

Undantag från måttföreskrifterna

Benämningen "särskilt hårdbränt" har ersatts av "parti av *hårdbrända* tegelstenar", men någon principiell förändring har ej skett. Eftersom undantaget för sådana tegelstenar inte alltid observerats skall i alla fall några kommentarer lämnas här.

En relativt hård bränning av tegelstenar ger som regel god hållfasthet och frostresistens. Relativt hårt brända tegelstenar kan ofta erhållas utan särskild beställning av "hårdbrända tegelstenar" och utan att måttavvikelserna är särskilt stora.

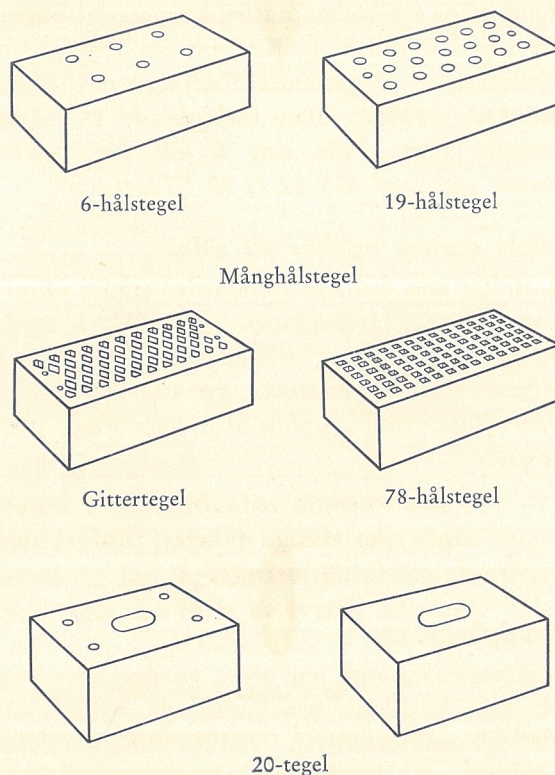
Hårdbrända tegelstenar enligt standarden är emellertid särskilt utsorterade ur en bredare produktion och kan därför inte beräknas hålla toleranserna enligt tabell 1. Medeldimensionerna är vanligen 4 % mindre än de mått som anges av formatet.

Eftersom de avvikande måtten hos hårdbrända tegelstenar kan försvåra måttsamordningen på byggnadsplatsen, om man inte redan på konstruktionsstadiet tagit hänsyn till de avvikande måtten, har i standarden bestämts att gällande format hos partier av hårdbrända tegelstenar skall meddelas särskilt i offert och beställningserkännande.

Ny hålutformning

I den nya standarden har hänsyn tagits till ett önskemål om en tegelsten som med avseende på murverkshållfasthet kunde jämföras med massivtegel trots förekomst av ett ringa antal hål, vilka som kompensation för den reducerade tvärsnittsarean skulle skänka tegelstenen jämnare bränning och högre kvalitet. I samråd med Byggnadsstyrelsen har sålunda 6-hålsteglet kommit till.

De gamla normernas något schablonmässiga hålbeskrivning har ersatts med vedertagna benämningar på nu vanligen förekommande håltegeltyper, fig. 1, och hålutformningen har i

Figur 1. Exempel på håltegel.

viss mån specificerats i tabellform. Speciell vikt har lagts på minsta godstjocklek mellan hål och sida.

Nya volymviktsklasser

Tegelstenarnas volymvikt har tidigare varit betydelsefull inte bara för beräkning av vikten hos murade väggar utan även för beräkning av väggens värmeisolering. Mot denna bakgrund var klassindelning efter volymvikt dominerande, och i murtegelnormerna angav vikt-beteckningarna i princip de övre klassgränserna.

I moderna sammansatta väggar används särskilda material för väggens värmeisolerande funktion, själva tegelstenens isoleringsförmåga har mindre betydelse. Med hänsyn till det fortfarande aktuella behovet att viktberäkna väggar förutsätts även i standarden en indelning i vikt-klasser, men vikt-klassbeteckningen överensstämmer nu med det uppskattade medelvärdet i varje klass. De nya vikt-klasserna framgår av tabell 2.

För överensstämmelse med förutsättningar för bestämmelser i nya BABS har i standarden bestämts att massivtegel, 6-hålstegel och 20-tegel

Tabell 2. Viktklassgränser för bruttovolymvikten.

Viktklass	Volymvikt i kg/dm ³
1,3	≤ 1,40
1,5	1,41 – 1,60
1,7	≥ 1,61

gel skall ha volymvikt motsvarande lägst vikt-klass 1,5.

Murtegelnormernas samband mellan volymvikt och tryckhållfasthet har slopats i standarden.

Nya hållfasthetsklasser

Tryckhållfastheten är den egenskap hos tegelstenarna som bestämmer tillåtna påkänningar i murverket. Eftersom tryckhållfastheten hos tegelstenar med olika tillverkning varierar inom vida gränser har därför klassindelning efter tryckhållfasthet bedömts vara den viktigaste kvalitetsgrupperingen.

Hållfasthetsklasserna har fått större spann än tidigare (se tabell 3), vilket anses befogat med hänsyn till den relativt stora spridningen inom ett bestämt parti.

Antalet klasser har därigenom också kunnat minskas, vilket tillgodoser önskemål från konstruktörshåll.

För att man skall få överensstämmelse med internationell praxis, har klassgränserna fixerats till medeltalet av provseriens 10 värden och inte till medeltalet av de 5 lägsta som tidigare.

Ett uttryck för hållfasthetsvärdenas spridning har ansetts erforderligt. Eftersom man i detta fall endast har anledning att ställa krav på fördelningens minussida och man strävat efter enkelt uttryckssätt, har kravet på begränsar spridning uttryckts i form av minimikrav även på medeltalet för de fem lägsta av provseriens tio värden.

Nya märkningsregler

Murtegelnormerna krävde märkning endast av det lättare murteglet. Den nya standarden gör

i detta avseende ingen skillnad mellan fasadtegel och murtegel.

Allt standardiserat tegel skall alltså märkas. Detta innebär dock inte att varje tegelsten måste vara fullständigt varudeklarerad. Men genom att dels granska några tegelstenar och dels läsa innehållet på den märklapp, som skall fogas till varje förpackningsenhet (som regel lastpall), skall konsumenten kunna kontrollera att han erhållit den vara som beställts.

Tegelstenarna skall kontinuerligt märkas med tegelbrukets initialer eller varumärke, vanligen bestående av två bokstäver. Märkningen görs under tillverkningskedet mellan strängpressningen och torkningen före bränningen. Det kontinuerliga betyder vanligen att lersträngen passerar över en märkrulle, innan strängen skärs av i stycken som motsvarar teglets tjocklek. Märkningen kommer sedan att synas på den färdiga tegelstenens "baksida", alltså den löpyta som inte är avsedd att vara fasadyta. Det ligger i processens natur att man inte kan räkna med att kunna återfinna hela märket på varenda sten.

Märklappen som hör till lastpallen kommer vanligen att vara instucken under en av de översta stenarna på pallen. Märklappen skall innehålla tegelbrukets namn samt uppgift om de väsentliga egenskaper som inte direkt syns på stenen, dvs. uppgifter om partiet utgör murtegel eller fasadtegel samt uppgift om viktklass och hållfasthetsklass. Dessa klasser anges med snedstreck emellan, exempelvis 1,5/350.

Reviderade provningsmetoder

Till grund för omarbetandet av avsnittet om provningsmetoder har legat ett nordiskt förslag, utarbetat på initiativ av NKB (Nordiska Kommittén för Byggnadsbestämmelser). Några stora principiella ändringar har inte gjorts, men metoderna har preciserats bättre. Detta gäller speciellt bestämningen av tegelstenars frostresistens. Därigenom har man erhållit en viss skärpning av kravet på frostresistens.

Tabell 3. Klassgränser för tryckhållfastheten.

Hållfasthetsklass	Tryckhållfasthet i kp/cm ²		Färg på märklapp
	Medeltal av tio värden	Medeltal för de fem lägsta av tio värden	
150	≥ 150	≥ 120	vit
250	≥ 250	≥ 210	orange
350	≥ 350	≥ 300	grön
450	≥ 450	≥ 390	blå

DRÄNERINGSRÖR AV TEGEL — NY SVENSK STANDARD PÅ VÄG

JERZY WANATOWSKI* kommenterar

På initiativ av Sveriges Tegelinstriförening genomfördes nyligen av Byggstandardiseringen en revidering av den i december 1937 fastställda svenska standarden JTS-60 för Dräneringsrör av tegel. Revideringen förbereddes av en särskild kommitté inom Sveriges Tegelinstriförening som överlämnade underlaget till Byggstandardiseringen för vidare åtgärder. Materialet bearbetades av Byggstandardiseringen i samråd med en grupp sakkunniga, vilket resulterade i ett förslag till en ny standard SIS 22 28 01 Dräneringsrör av tegel. Förslaget är sedan godkänt av Byggstandardiseringens styrelse och fullmäktige och återstår endast fastställelse av Sveriges Standardiseringskommission, vilket beräknas ske den 15 december. Under förutsättning att allt går planenligt kommer standarden att gälla från 15.2.1966, från vilket datum den även blir tillgänglig för alla.

Den grupp sakkunniga som medverkade vid revideringsarbetet bestod av:

Disponent A. Ericsson
AB Slöörs Maskiner

Professor G. Hallgren
Lantbrukshögskolan

Konsulent G. Grebing
Sveriges Lantbrukskonsulenters Förening

Direktör B. Ewe

Godsägare P. O. Carlander

Civilingenjör B. Lindham

Direktör R. Stahl

Sveriges Tegelinstriföreningens rörkommitté

Professor L. E. Nevander

Statens Provningsanstalt

Lantbruksingenjör S.-E. Wallin

Kungl Lantbruksstyrelsen

*) Byggstandardiseringen.

Dessutom granskades förslaget av Kungl. Byggnadsstyrelsen, och vid avsnittet om frostresistens medverkade Laboratoriechef Ch. Enberg.

Revideringen innebär — utöver rent layoutmässiga förändringar — avvikelser från tidigare standard på följande punkter

1. Antalet rördimensioner minskades från 9 till 5, vilket är en fördel inte minst för tillverkarna som slipper tillverkning och lagerhållning av 4 dimensioner
2. Komplettering med en tabell innehållande lämpliga kombinationer av stam- och grenrör
3. Bättre måttnoggrannhet genom skärpning av tillåtna avvikelser för längd från ± 6 till ± 2 mm
4. Skärpning av frostresistenskravet genom ökning av antalet nedfrysnings-upptinningscykler från 5 till 10. Samtidigt preciserades bättre själva provningsmetodiken, som numera medger även automatisering.

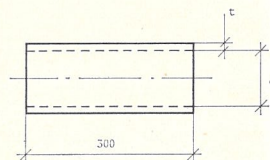
Ändringen av kravet på provning av frostresistensen har skett för att man skall få överensstämmelse med den nya standarden SIS 22 21 02 Tegelstenar.

Dräneringsrör av tegel har hittills SIS-märkts, varför man får förmoda att tillverkarna även i fortsättningen vill märka sina produkter med SIS-märket. De särskilda bestämmelser som gäller för sådan märkning kommer därför att revideras speciellt med hänsyn till märkningsförfarandet i samband med tillverkningen. Märkningen sker normalt i samband med strängpressningen av rören. Efter bränningen kommer en

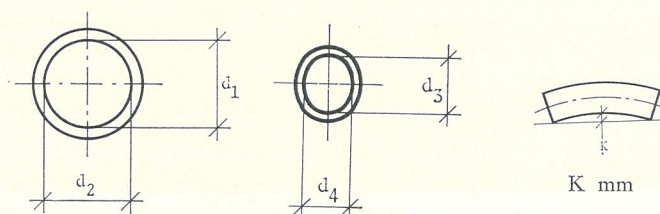
del av rören att inte fylla standardens krav. Dessa rör, som i övrigt kan vara helt felfria, måste kontramärkas på något sätt. Det är förfaringsättet vid denna kontramärkning som ännu håller på att utredas.

Under utredningsarbetet har även frågan om två standardlängder tagits upp. Skälet har bl. a. varit att en viss import av rör med 333 mm längd förekommer, varför man skulle kunna möta konkurrensen med inhemsk tillverkning, samt att man med denna rörlängd kan bygga jämna metermått. De tillverkningsmässiga svårigheterna med 2 längder ansågs stora och den praktiska nyttan ringa eller ingen, varför man enats om att bibehålla en längd.

RAKA RÖR

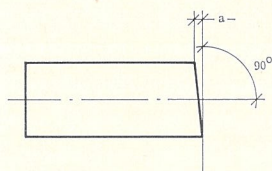

Nominell invändig diameter d mm	Godstjocklek t min mm
50	12
75	14
100	16
125	18
150	20

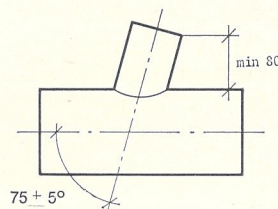
Längd mm	Nominell invändig diameter d	Medeldiameter $\frac{d_1 + d_2}{2}$ mm	Ovalitet $d_3 - d_4$ i mm, max.	Krökning max.
300 ± 2	50	50 ± 1,5	5	3
	75	75 ± 2,0	8	
	100	100 ± 2,5	10	
	125	125 ± 3,0	13	
	150	150 ± 3,5	15	

SNEDAVSKÄRNING

Nominell invändig diameter mm	a mm
50	2
75	
100	3
125	
150	
150	4

GRENRÖR

Nominell invändig diameter mm	
stam	gren
50	50
75	50
100	50
125	50
150	50
100	75
125	75

Samma medeldiameter och godstjocklek som föreskrivs för raka rör gäller för grenrören.

JONAS NAUCLÉR

MODERN BYGGTEKNIK RÄDDAR KULTURHISTORIA

Tekniskt och kulturhistoriskt intressanta byggnadsminnen kan bevaras antingen genom att konserveras som museiföremål eller restaureras så att de kan begagnas. Här berättas om ett par fall från Malmö. Bilden ovan visar den s. k. Dringenbergska gården.

Malmö är en stad med många intressanta byggnadsminnen, och man har också visat intresse för att bevara och smälta in dem i den moderna stadsmiljön. Många fina prov på tegelbyggnadskonst har på detta sätt bevarats åt eftervärlden. Ett intressant exempel är de rester av ett medel-

tida gilleshus, som man fann när rådhuset byggdes till på baksidan. Av bottenvåningen finns delvis mycket välbevarade murrester med valv och fönsteromfattningar, som visar prov på både dekorativ och skicklig tegelbyggnadsteknik. En lustig detalj är de trampspår av en hund man

Genom att riva ut allt under senare tider uppbyggt "innanmåte" i huset fick man en bättre överblick över det antikvariskt värdefulla och kunde lättare skapa en funktionell rumsindelning vid restaureringen. Till höger syns ett medeltida murparti.

En annan bild av den frilagda interiören. Man ser de gamla grundmurarna och i fonden ett medeltida murparti med igensatta muröppningar från skilda epoker.

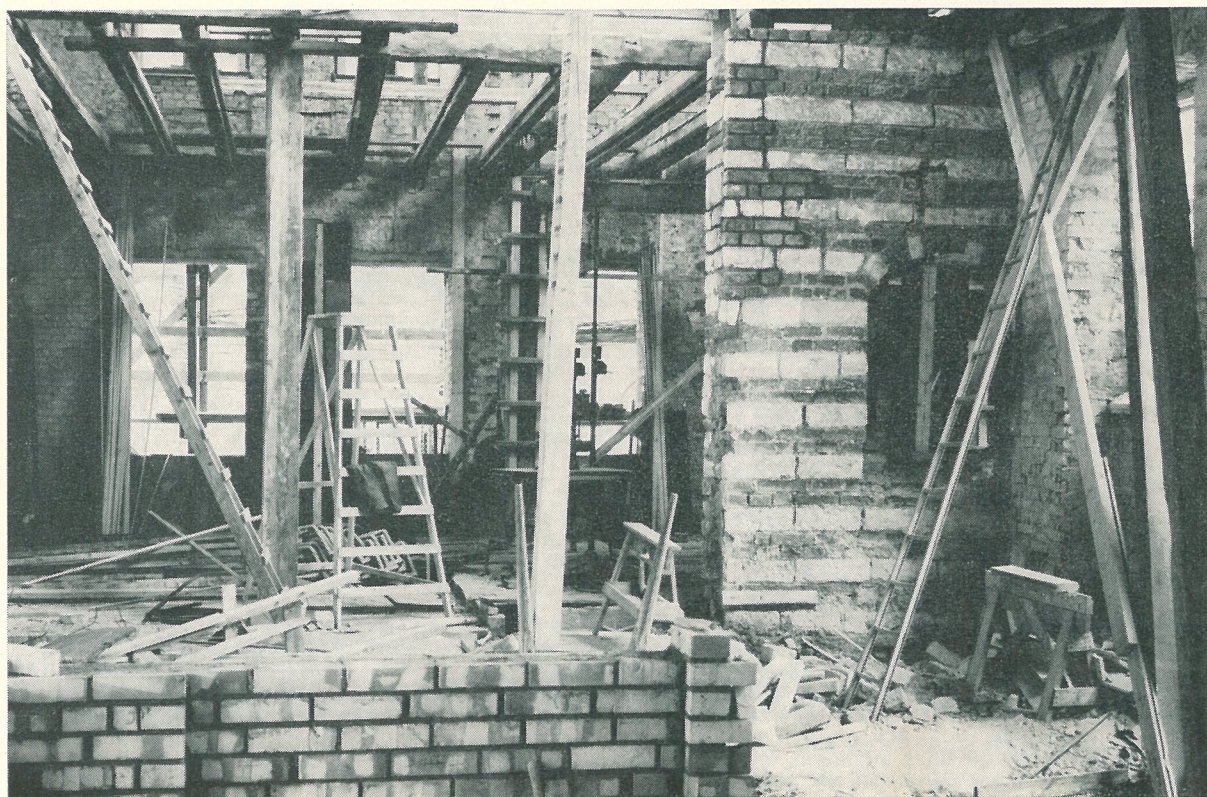
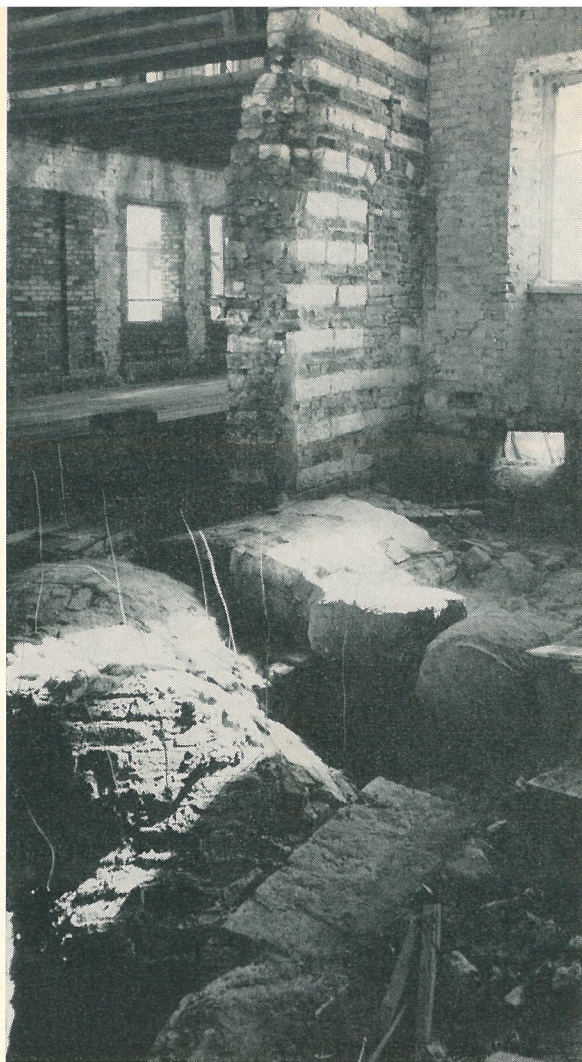
kan se på en tegelsten i murverket. Vid den medeltida tegeltillverkningen fick teglet ligga i det fria och torka före bränningen, och hundar och kattor sprang omkring och lämnade sina fotavtryck i de ännu mjuka råstenarna.

Den bevarade bottenvåningen ligger lågt i förhållande till det nuvaranda gatuplanet. För att göra huset tillgängligt för visning har man byggt en källare omkring det. Dennes tak når emellertid ovanför gatuplanet, och trottoaren och ingångshallen till rådhuslokalerna har därför fått höjas någon meter över markplanet. Den sobert färgsatta och upplysta "museikällaren" nås från ingångshallen, och man kan fritt vandra omkring i den välbelysta ruinen och studera dess byggnadshistoriska finesser.

En helt annan typ av kulturskydd har tillämpats vid tillvaratagandet av den s. k. Dringenbergska gården, också den i Malmö. Den har res-

När putsen blåstrades bort från väggarna fann man relativt stora medeltida murpartier i väggarna. lögonfallande är den karaktäristiska randningen med ljusare stenar. Golvet har tagits bort och de medeltida källarvalven frilagts. Bilden t. h.

Avslutningen av det medeltida murpartiet har kompletterats med originalstenar. Det tidigare igenmurade valvfönstret har tagits upp, och muren får sedan stå i detta skick i det restaurerade huset. Bilden nedan.

Golvet i museikällaren beläggs med kalkstensplattor. Ett par pelarbaser står kvar och antyder sträckningen av de valv som man ser rester av i väggen. I övrigt är det gamla murverket renblästrat och restaurerat, men de gamla källarfönstren har man varit tvungen att mura igen.

taurerats under ledning av arkitekt SAR Sture Kelfve i nära samråd med de antikvariska myndigheterna. Ombyggnadsarbetena har utförts av civilingenjör John Helgessons byggnadsfirma, och ingenjör Helgesson har lämnat en del uppgifter om projektet samt stått till tjänst med bildmaterialet från ombyggnaden.

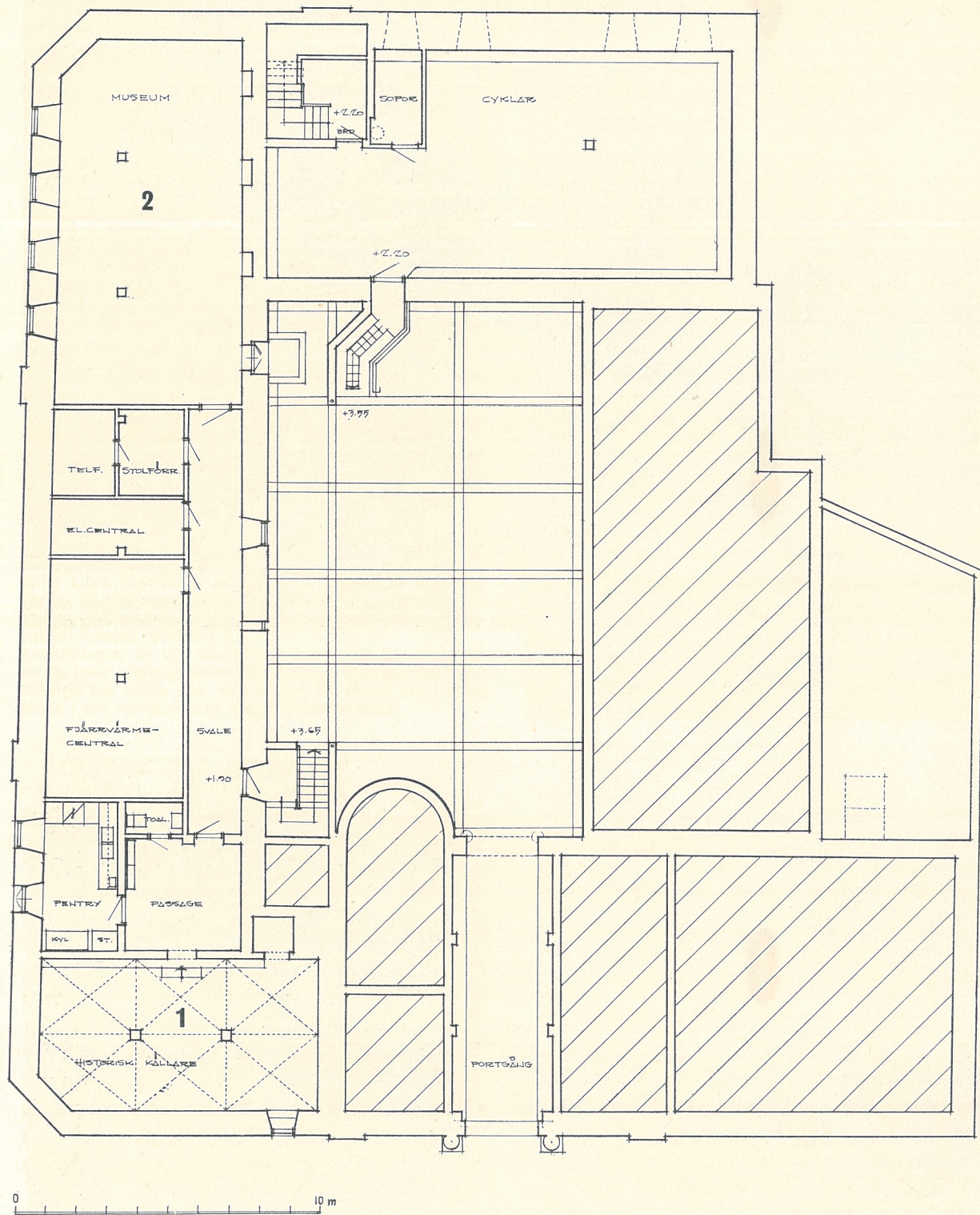
Den gamla Dringenbergska gården har under århundradenas lopp blivit ombyggd och tillbyggd och misshandlad på många vis. Det skick den befann sig i på 1960-talets början svarade illa mot de krav man kan ställa på en centralt belägen fastighet i en stor stad. Det hade legat nära till hands att riva de gamla byggnaderna och uppföra ett nytt, funktionellt hus på den värdefulla tomten, men fastighetsägaren, Försäkringsbolaget Skåne, förbarmade sig lyckligtvis över åldringen. I mycket nära samarbete med antikvarisk expertis har fasaderna byggts tillbaka till 1700-talet med strama balanserade ytor. Inom denna gamla ram har man fått ett modernt, funktionellt kontor och dessutom en

mängd byggnads- och kulturhistoriskt intressanta detaljer.

För att man skulle få en överblick över vad som skulle kunna bevaras och hur byggnaderna bäst skulle disponeras, "blåstes de ur" helt och hållet, och tegelmurarna blästrades fria från all puts. Den byggnadshistoriska expertisen kunde sedan bestämma murpartiernas ålder och avgöra vad som från kulturhistorisk synpunkt var så värdefullt att det måste bevaras. Det visade sig överraskande nog att ganska stora medeltida murpartier stod intakta och lämnade intressanta vittnesbörd om den tidens murningskonst.

I källaren påträffades medeltida delar av kryssvalv. Dessa var avskurna av en i senare tid uppförd förstärkningsmur. De raserade valven har rekonstruerats och återuppförts så att källaren återfått ett medeltida utseende.

I rekonstruerade nischer och över nyformade fönster- och andra muröppningar har man i stor utsträckning använt fabriksstillverkade spännarmerade tegelskift. Dessa har i många avseenden

Tomt nr 1 i kvarter nr 32 Jörgen Kock i Malmö. Källarplanen av den Dringenbergska gården efter restaureringen. Det är huslängan till vänster som innehåller de äldsta och intressantaste byggnadsdelarna. Den med nr 1 markerade "historiska" källaren har delvis bevarade medeltida valv. De förstörda valven har rekonstruerats, så att källaren återfått sin medeltida prägel. Källaren märkt nr 2 har ställts i ordning till museilokal, där bl. a. de fynd som gjorts vid husets restaurering ställs ut.

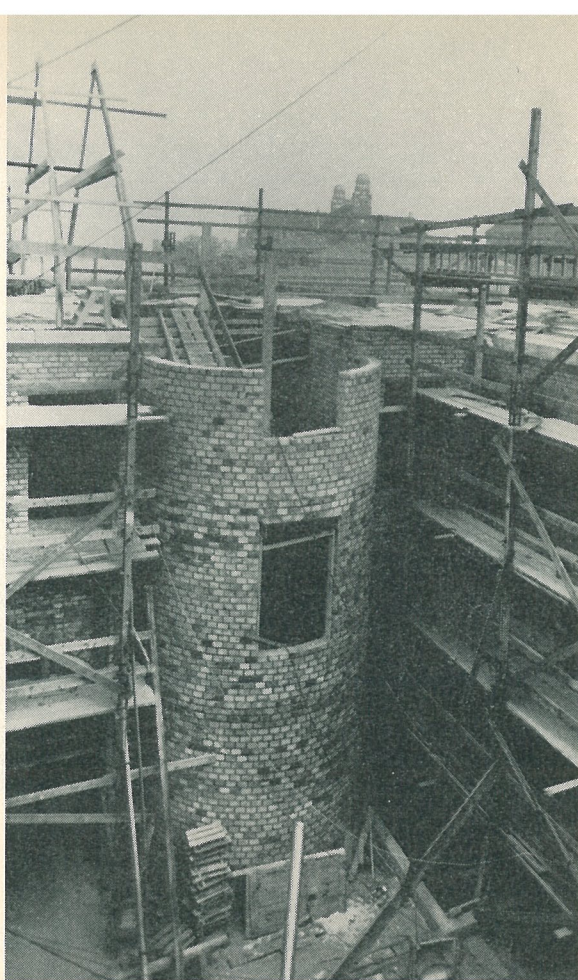
förenklat och underlättat byggnadsarbetet. Bl. a. har man därigenom sluppit uppsättning av valvbrädor och därmed förenade väntetider.

På vissa håll har det framblästrade medeltida murverket lämnats oputsat, så att det bildar en dekorativ effekt samtidigt som det ligger öppet för studium.

När fasaderna restaurerades måste även de stora listerna och gesimserna på dem återställas. Detta kräver vanligen ett besvärligt och tidsödande murningarbete, men man använde sig även här av de fabriksstillverkade, spännarmerade tegelskiften, som lades tvärs över muren — vinkelrätt mot vägglivet — tätt intill varandra. På det sättet klarade man enkelt utan formsättning bärningen i de kraftigt utskjutande listerna.

När arbetet fortskridit ett stycke visade det sig lämpligt att helt riva vissa murpartier av sämre kvalitet och utan kulturhistoriskt intresse. Byggnaden återställdes sedan med nytt murverk, ett exempel på vilken smidig och anpassningsbar byggnadsmetod tegelmurningen är.

Bilderna till denna artikel ger en uppfattning om vad som kom fram vid rensningsarbetet i fastigheten och hur man gick till väga vid istandsättningen.

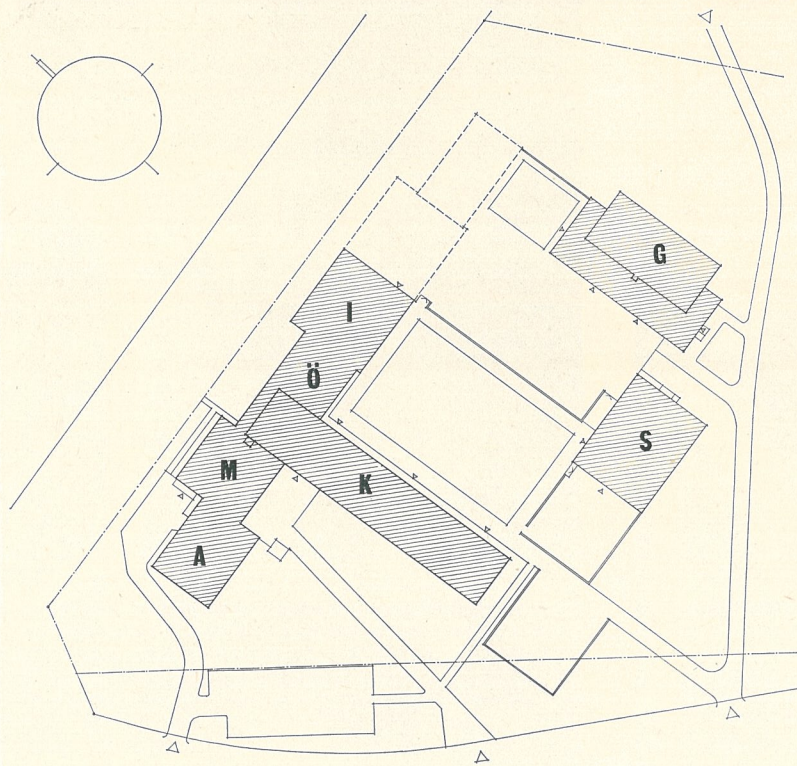
Stora murpartier av dålig kvalitet och utan antikvariskt intresse revs helt och hållet och ersattes av nytt murverk. Här återuppförs det rundade trapphuset.

Bilderna till höger och nedan visar rekonstruktionen av de medeltida valven i den "historiska" källaren. Samtliga foton till denna artikel tagna av IWA-foto, Malmö.

PARKSKOLAN I ÖSTERSUND ETT KANALVÄGGSBYGGE

Plan över Parkskolan i Östersund. Skoltomten gränsar i norr till Stuguvägen, i sydväst till Krondikesvägen och i sydsydost till Mariavägen (syns ej på bilden). De olika byggnaderna är markerade enligt följande: A = samlingsal, M = måltidslokaler, K = klassrum, Ö = övningslokaler, I = institutioner, G = gymnastik, S = slöjd.

Överst t. v.: Exteriörbild av Parkskolan i Östersund, ritad av arkitekt SAR K.-A. Bladh. T. h.: Plan över "institutionslängan" i Parkskolan, Östersund. Överst ser vi institutionssalar, därunder övnings-salarna. Vid mittpartiet anslutningen till den vinkelrätt utskjutande klassrumsbyggnaden. Den nedre delen visar skolbespisningen och samlings-salen.

KARL-AXEL BLADH

Under senare delen av 1940-talet planerade skolmyndigheten i Östersund en tillbyggnad av en äldre folkskola i stadsdelen Odenslund.

Efter en inbjuden tävling 1951 och därpå följande projektering med växlande förutsättningar kom så den nya skolorganisationen. Den här aktuella skolan skulle då bli en 5-parallellig högstadieskola med tillhörande institutioner och övningslokaler.

Programmet blev helt nytt och tomten en annan. Tidpunkten var då årsskiftet 1959—60.

Efter vederbörlig granskning av förslagsritningar och därpå följande omskissning för framtida gymnasietillbyggnad fastställdes huvudritningarna i april 1961 och entreprenad utlystes i november samma år.

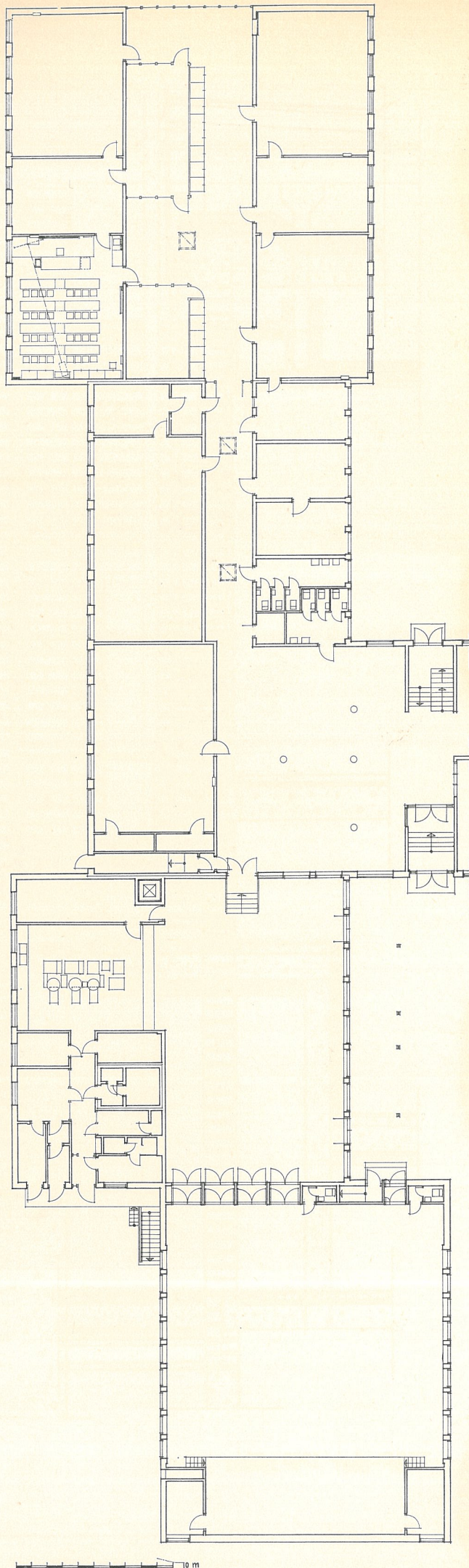
Efter byggstart i januari 1962 blev huvudbyggnaden färdig för inflyttning till påsk och resten klar vid höstterminens början 1963.

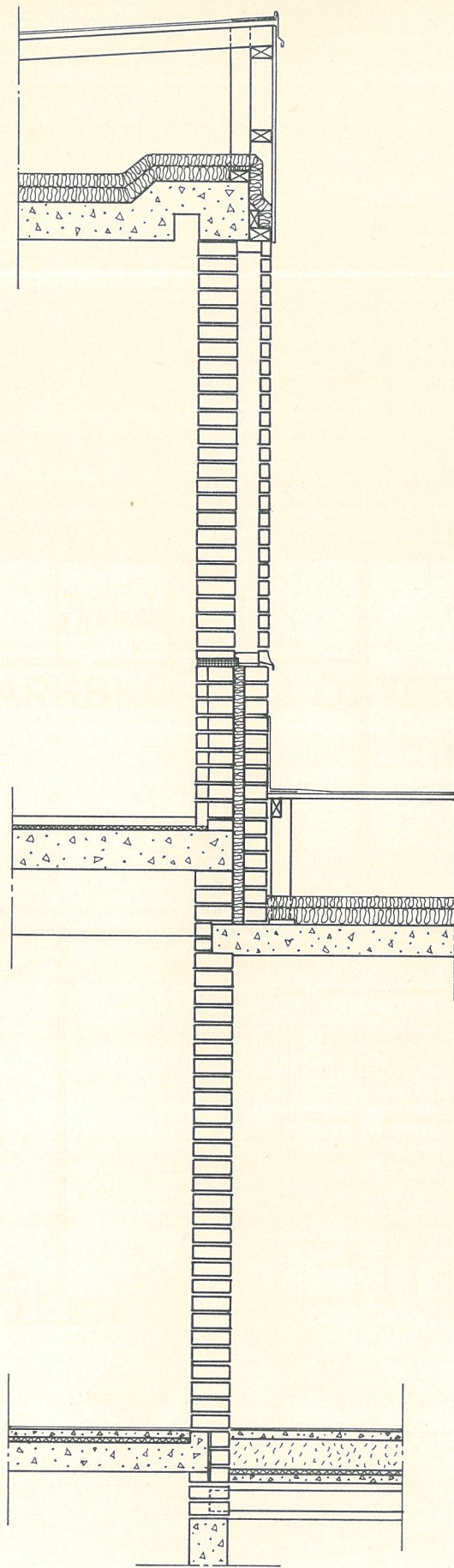
Anläggningen är till typen en ämnesrums-skola med centralkapprum. Ämnesrummen med tillhörande grupprum ligger i våningen över kapprum, lärarorum, bibliotek m. m. I direkt anslutning till kapprummet ligger matsal med ekonomiutrymmen och samlings-sal; vidare musikal, teckningssal och institutioner.

Gymnastiksal och lokaler för kvinnlig och manlig slöjd har förlagts friliggande från huvudbyggnaden.

Den obebyggda delen mellan institutionerna och gymnastikbyggnaden är avsedd för en kommande tillbyggnad.

Hushöjderna är en respektive två våningar med källare enbart för skyddsrum och pannrum med tillhörande biutrymmen.

Samtliga bottenbjälklag över övriga utrymmen har utförts fribärande av fabriksstillverkad betongelement. Därigenom har man fått enkla ledningsstråk inom hela anläggningen.

I det ursprungliga tävlingsprogrammet hade man begärt, att byggnaderna skulle utföras av fasadtegel. Kravet var troligen inte kategoriskt, men under projekteringsarbetet visade det sig, att det var fördelaktigt att räkna med tegel, såväl utseendemässigt, som konstruktivt och med hänsyn till klimatet.

Byggnaderna fick ytterväggar av dubbla tegelskal med mellanliggande värmeisolering av mineralull. Den normala väggtypen har ytterskal av halvtstens normtegel medan det inre skalet, som är bjälklagsbärande, är av enstens 20-tegel.

Bärande innerväggar är högst en sten tjocka av 20-tegel, som använts konsekvent innanför värmeisoleringen.

Kombinationen av de två tegelformaten har varit enkel att klara både för våningshöjden och i horisontella anslutningar i muröppningar m. m. Förmodligen har 20-teglet varit lättare att mura. Detta och att väggjockleken blivit mindre än med enstens normtegel har väl bidragit till en lägre byggnadskostnad.

Det använda 20-teglet har varit av fasadtyp och samtliga innerväggar har fogstruktits i samband med murningen. Undantag från regeln har gjorts enbart för tavelväggar och andra tunnare institutionsväggar. Samtliga rördragningar för VVS och EL, dosor för vägguttag, strömbrytare och armaturer i tegelväggar lades in i samband med murningen. Väggarna blev helt färdiga omgående, och uttorkningen skedde snabbt med påföljd att inredningsmonteringen kunde börja tidigare och byggnadstiden förkortas.

Sedan skolan varit i bruk i 2 år kan man konstatera enbart positiv reaktion inför tegelväggarna. Den fogade ytan är tålig mot åverkan och de något tryckta fogarna är akustiskt fördelaktiga. Inte ens en svag fruktan att rummen skulle bli för mörka med rött tegel har besannats.

T. v.: Väggsnitt i klassrumsbyggnaden visande hur bärande klassrumsskiljande väggar uppförts i opusat 20-tegel.

F. ö. har teglet använts på konstruktivt riktigt sätt med murade valv (företrädesvis ryska) över måttliga muröppningar medan de större öppningarna byggts över med betongbalkar innanför mineralullskiktet, som i sin tur täckts med kopparplåt.

En viktig förutsättning för att kunna genomföra det beskrivna byggsystemet var ett eller flera bra murarlag. Det fanns sådana i Östersund och arbetet gick bra.

Byggnadskostnaderna blev förhållandevis låga; totalt 178:— kr/m³ med 110:— kr/m³ för enbart bygget.

Hans Hansson, Stockholm, var statisk konstruktör, Jakob Hellström, Stockholm, svarade för VVS- och John Bäckman, Östersund, för El-konstruktionerna.

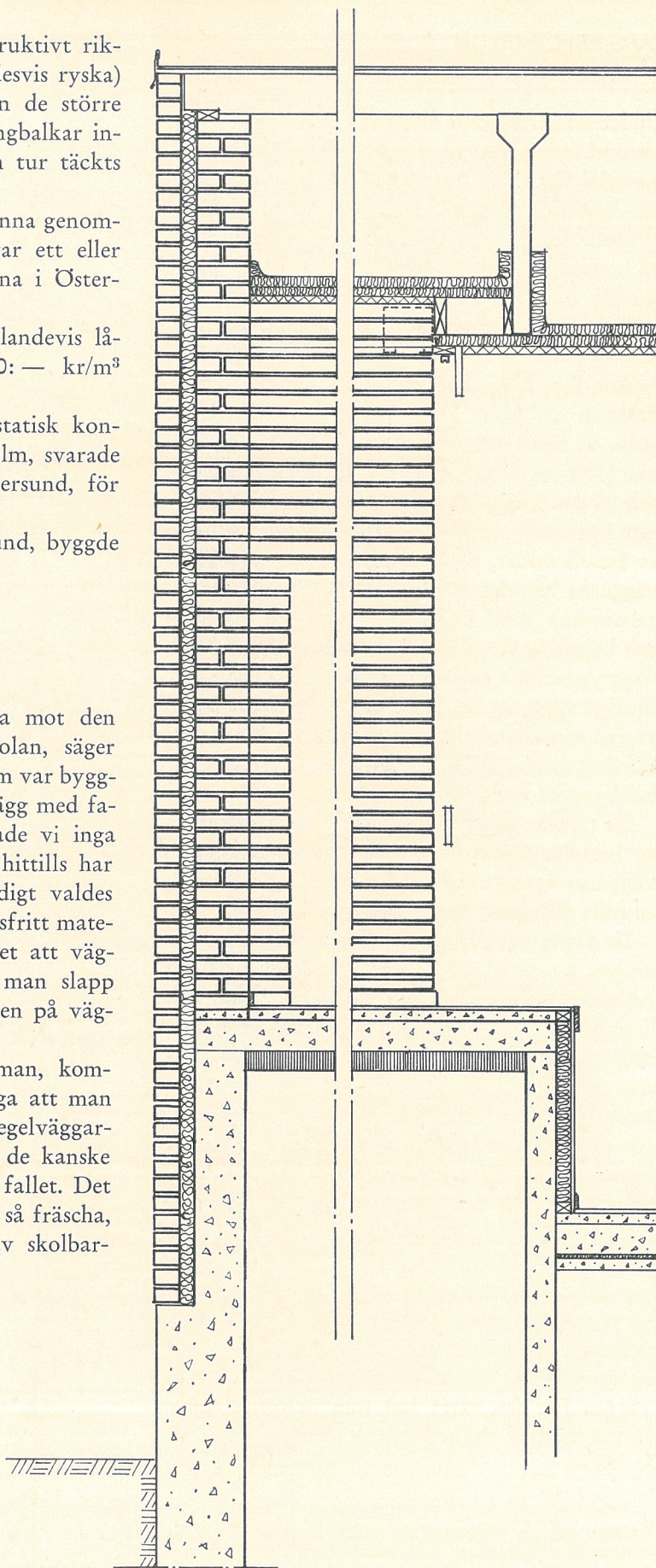
Håkansson & Lindström, Östersund, byggde bra.

RÖSTER OM SKOLAN

Från början var vi något skeptiska mot den konstruktion som valts för Parkskolan, säger ingenjör N. O. Rimmö, Östersund, som var byggnadskommitténs ordförande. Kanalvägg med fasadtegel utvändigt och invändigt hade vi inga erfarenheter av tidigare, men de vi hittills har fått har bara varit positiva. Utvändigt valdes fasadtegel för att det är ett underhållsfritt material, invändigt innebar fasadtegelvalet att vägarna snabbt blev färdiga och att man slapp putsningen och uttorkningen av putsen på vägarna.

Parkskolans rektor, Hans Linderman, kompletterar upplysningarna med att säga att man trivs mycket bra med de röda fasadtegelväggarna invändigt. Man hade befarat att de kanske skulle bli för mörka, men så är inte fallet. Det kanske allra bästa är att de håller sig så fräscha, de tycks vara alldeles opåverkade av skolbarrens framfart.

T. h.: Sektion genom aulan, ytterväggen vid scenen samt scenens avslutning mot rummet. Scenens fondvägg består av en bärande 1-stensvägg, mineralullsisolering och 1/2-stens fasadtegel. Även scenens sidoväggar är murade med fasadtegel.

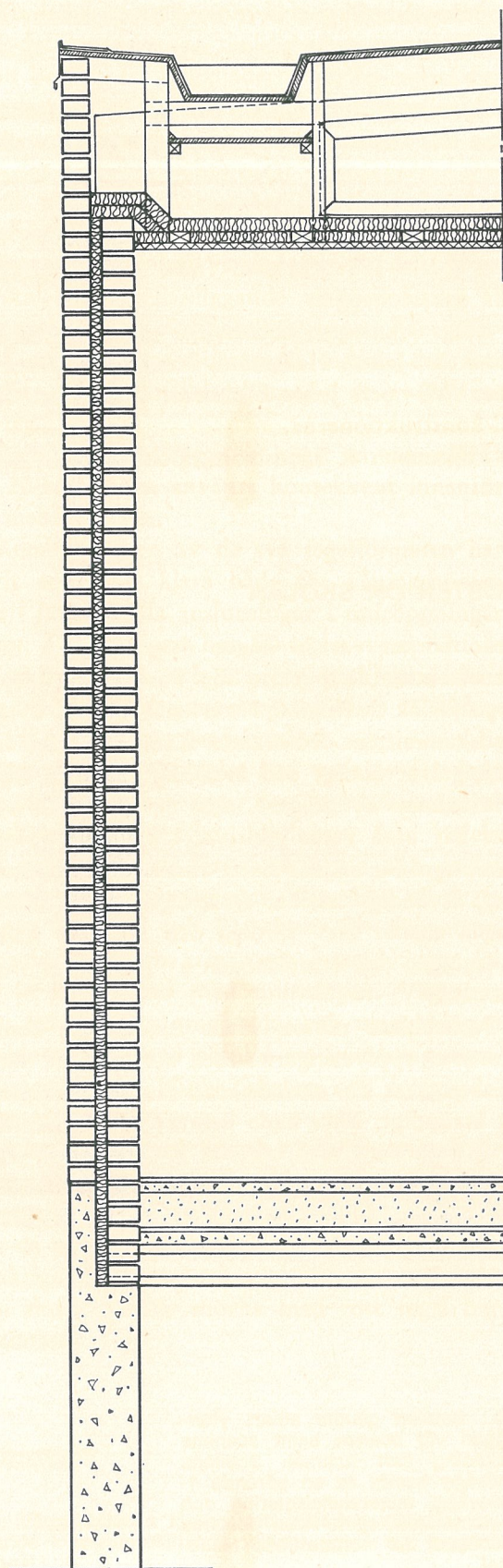

Under konstruktionsarbetet för Parkskolan i Östersund fann vi att tegel var ett mycket lämpligt material för detta byggnadsobjekt, säger ingenjör Lars-Erik Ekblom hos civilingenjör Hans Hansson när TEGEL ber att få några synpunkter på konstruktionerna i Parkskolan. Skolans planlösning inbjuder till den valda konstruktionen med dubbla skalmurar av tegel och bärande mellanväggar av tegel. Skolan är ett rent tegelbygge. I dessa låga byggnader har det inte vållat några problem att klara de uppträdande belastningarna. Vi har i stor utsträckning använt 20-tegel som givit oss de användbara vägg tjocklekarna 14 och 20 cm. Väggarna har i stor utsträckning murats oputsade, varför vi fått använda 20-tegel av fasadkvalitet. När det gäller de 14 cm tjocka väggarna har det därför fått föreskrivas att tegelstenarna skall läggas växelvis med godsidan och baksidan framåt. Arbetsmässigt har den här väggtypen haft det goda med sig att man fick färdiga väggytor med en gång. De putsfria väggytorna medförde minskade uttorkningskostnader, vilket gav en betydande besparing eftersom skolan byggdes under vintern.

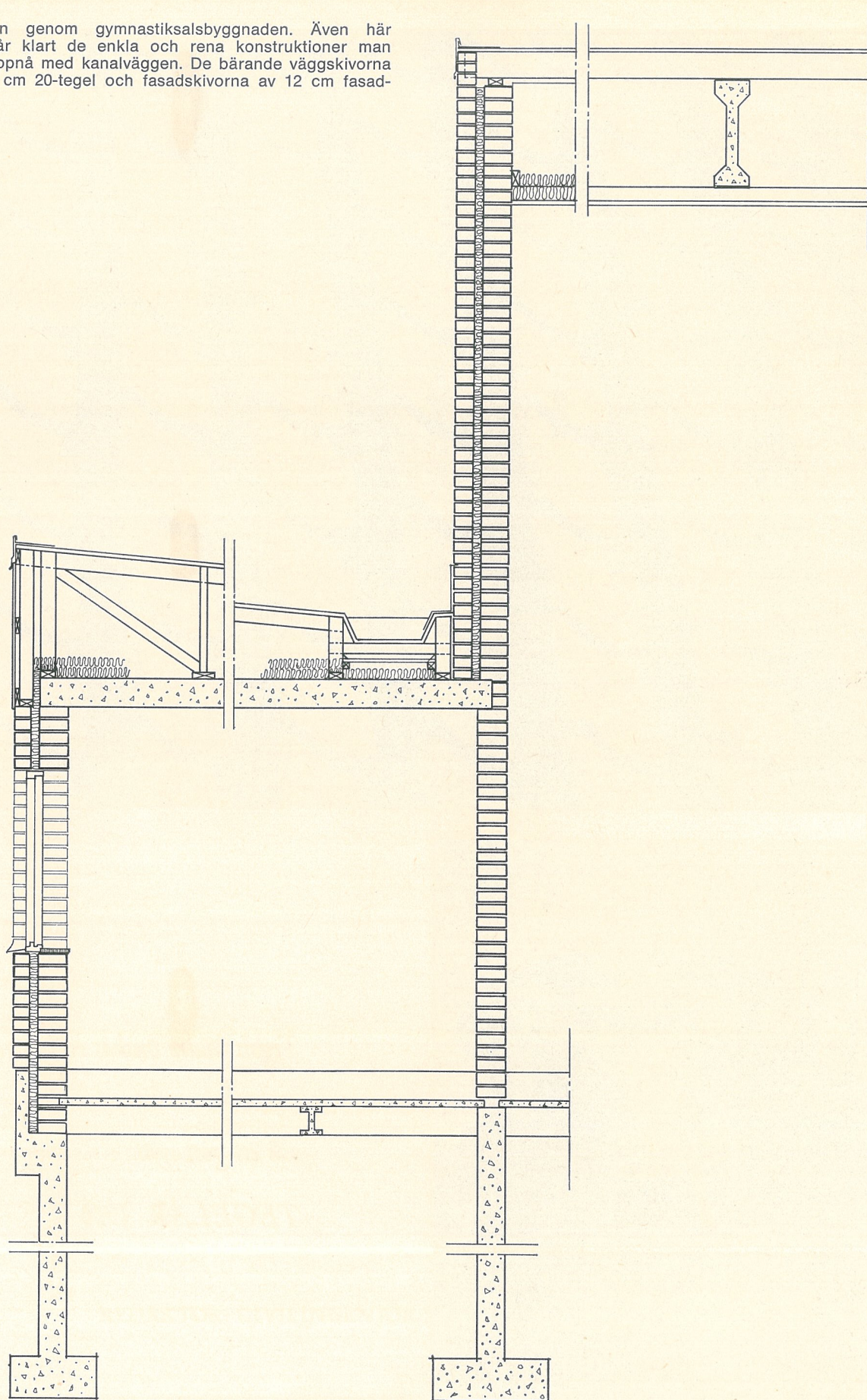
De tryckta fogarna i väggarna har antagits ge en ljuddämpande effekt. De klassrumsskiljande väggarna har gjorts 20 cm tjocka och ger därmed en fullt tillfredsställande ljudisolering.

De flesta ytterväggsytor är så små att belastningen av vindkrafter inte är något problem. Aulabyggnaden har emellertid några stora, hela kanalväggsytor. Dessa har vindstabiliserats med stålprofiler mellan väggskivorna, och med sidostag förs vindkrafterna över till takstolskonstruktionen. En liten detalj av visst intresse är förankringen av hörnen på de stora vindsbjälklagsplattorna. Förspänningsstål har förankrats i plattornas hörn och grundmuren. Med hjälp av stagspännare har stålen förspänts för att motverka lyftningar i hörnen. Tack vare kanalväggen har dessa stål varit enkla att placera, nämligen i utrymmet för mineralullen mellan de två väggskivorna. Den enda extra åtgärd som behövde vidtas var att dimensionera den bärande tegelväggen för den extra last som påfördes genom förspänningen, slutar ingenjör Ekblom.

Sektion genom yttervägg vid sidan av scenen i aulabyggnaden. Kanalvägg med ytterskiva av 12 cm fasadtegel och innerskiva av 14 cm 20-tegel.

Sektion genom gymnastiksalsbyggnaden. Även här framgår klart de enkla och rena konstruktioner man kan uppnå med kanalväggen. De bärande väggskivorna av 20 cm tegel och fasadskivorna av 12 cm fasadtegel.

*Tegels läsare önskas en
varm och ombonad belg
och ett gott nytt*

TEGELÅR 1966

TEGEL

1965

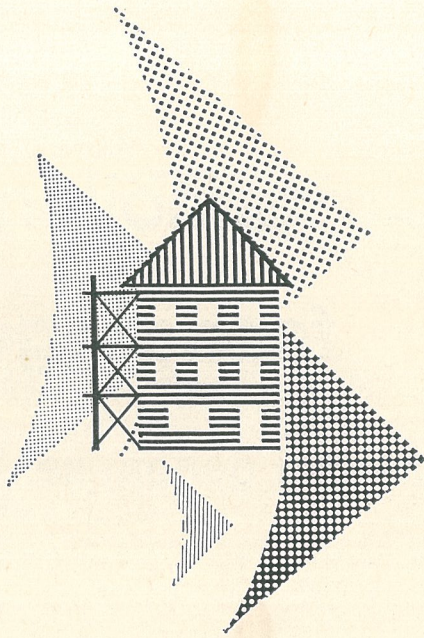
ÅRGANG 55

ORGAN FÖR SVERIGES TEGELINDUSTRIFÖRENING

REDAKTÖR: CIVILINGENJÖR REINHOLD ELGENSTIERNA

INNEHÅLL:

Dräneringsrör av tegel — ny svensk standard på väg	84
Byggnadsingenjör Jerzy Wanatowski	
Forskningsstation i Luleå	42
Direktör Karl-Erik Wallin	
Hängande tegelfasad	16
Civilingenjör Edvin Lindell	
Industribyggnader i Sundsvall	28
Arkitekt Gösta Bley	
Konstruktioner i Skövde kulturcentrum	10
Civilingenjör Gösta Carlson	
Kvalitetsmedveten byggherre valde kanalvägg	76
Arkitekt SAR Stig Baatz	
Kvarteret Oden	2
Ingenjör Jonas Naclér	
Lärarhögskolan i Malmö	58
Arkitekt SAR Carl Nyrén	
Modern byggteknik räddar kulturhistoria	86
Ingenjör Jonas Naclér	
Parkskolan i Östersund — ett kanalväggsbygge	92
Arkitekt SAR Karl-Axel Bladh och ingenjör Lars-Erik Ekblom	
Raka valv	64
Civilingenjör Sven M. Nilsson	
Svensk standard ersätter murtegelnormer 1955	80
Civilingenjör Georg von Gegerfelt	
Tegelindustriens Centralkontor flyttar	57
Tegelväggars ljudisolering	34
Civilingenjör Georg von Gegerfelt	
Vet-65	56
Utställning kring ämnet teknisk-naturvetenskaplig information	
Västerkyrkan i Lund	52
Arkitekt SAR Carl Nyrén	
Notiser	24, 49, 73

FASADTEGEL

MURTEGEL

TAKTEGEL

DRÄNERINGSRÖR

ROMA TEGELBJÄLKLÄG

ARMERADE TEGELSKIFT

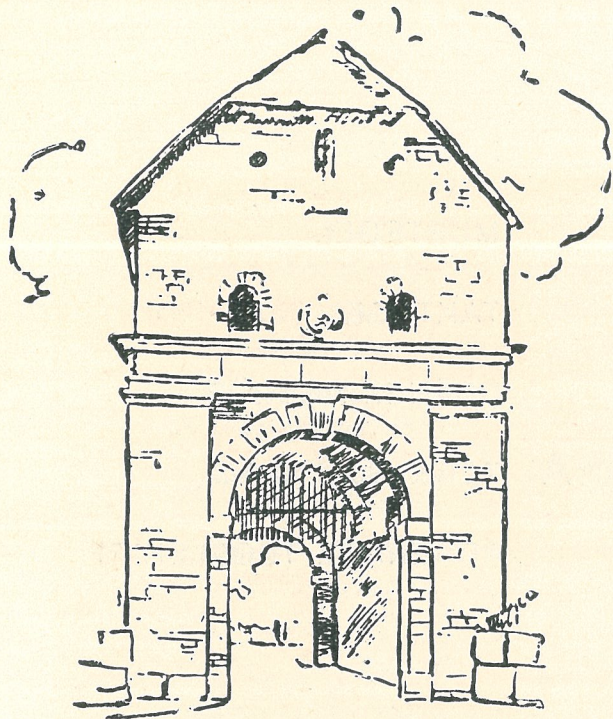
Från

VÄRNAMO TEGELBRUKS AB

Huvudkontor: Värnamo. Tel. 0370/11700

Tegelbruk i Värnamo, Hulta och Töreboda

TEGEL FRÅN AB **P. OLSSON & CO** HÄLSINGBORG
TELEFON 042/20750

Norre Port i Halmstad
byggd med Slottsmöllans tegel år 1605

slottsmöllans fasadtegel

står sig genom sekler

slottsmöllans tegelbruk

Halmstad

Tel. 035/11 80 54

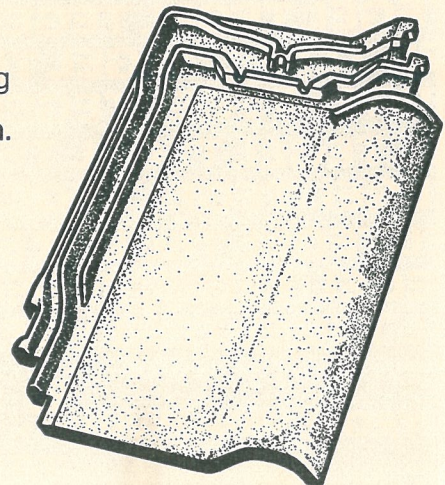

TAKTEGELET SOM STÅR SIG I ALLA VÄDER

frostsäkert dubbelfalsat

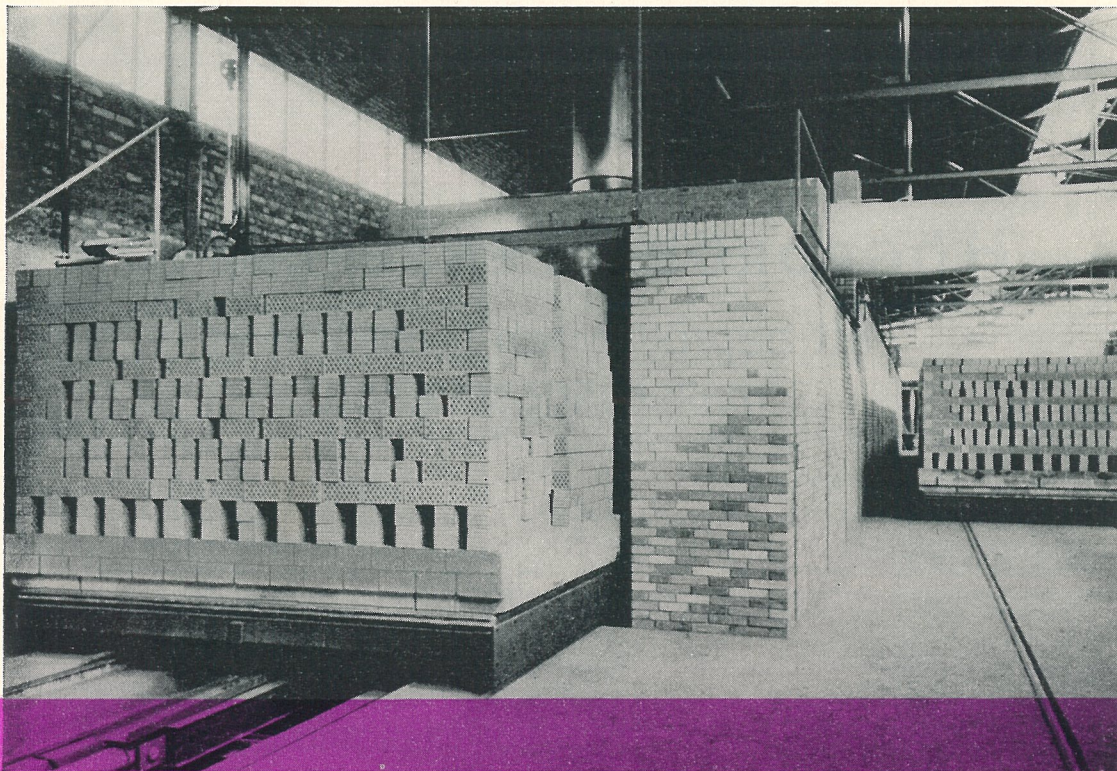
heby TÄT-tegel

Insänd måttsatta takpanelskisser så uppgör vi förslag
till läktindelning och lämnar uppgift om tegelåtgången.

ab heby tegelverk

Tel: Sala 0224/30710

KONTIKERAM FRAMTIDENS TUNNELUGN

KONTIKERAM, tunnelbrännugnen för den grovkeramiska industrin, innebär den nyaste utvecklingen på detta område. Den kännetecknas särskilt genom sin enastående anpassningsförmåga till olika driftsvillkor.

Eneförhandling för Skandinavien

A/S MASKINFABRIKEN «SVENDBORG»

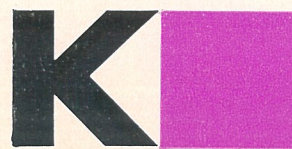
Svendborg (Danmark)
Telefon (09) 2146 60

KONTIKERAM AG 8034 ZÜRICH

Nudida brännugnar och
totalplanläggningar

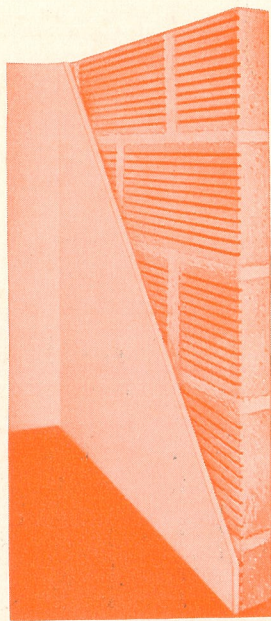
Brevadr.: Postfach, 8034 Zürich
Telefon: (051) 47 97 77

HÖGPORÖSA TEGELPLATTOR

ett beprövat och förstklassigt
mellanväggsmaterial

Spikbara
Brandsäkra
Ljudisolerande (Förräm ljudisolering)*
Volymbeständiga
Hygieniska
Fuktfria
Kemiskt invändningsfria
Inget cementpåslag
8 plattor per kvm

tillverkas 250 × 500 $\frac{m}{m}$ stora
5 cm - 7 cm - 10 cm tjocklek

* Resultat av färsk ljudisoleringsprov föreligger. Vi ger avskrift av protokollet.

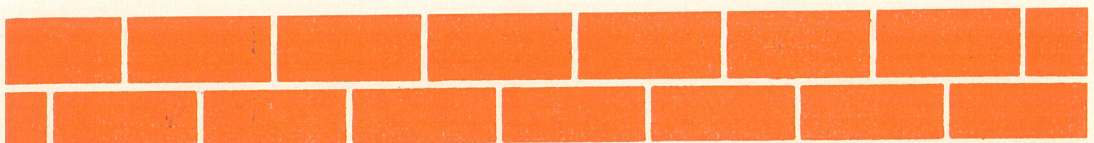
Bygg med
högporösa **FAJANS** tegelmellanväggsplattor

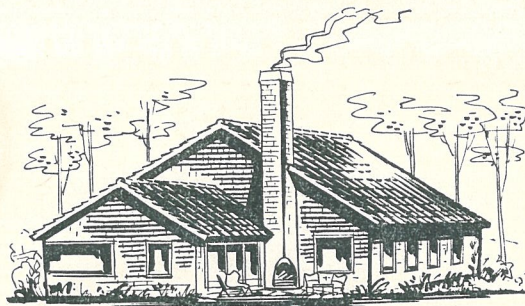
AKTIEBOLAGET

FAJANS TEGELBRUK

FALKENBERG

Tel. 0346/10117 - 10277

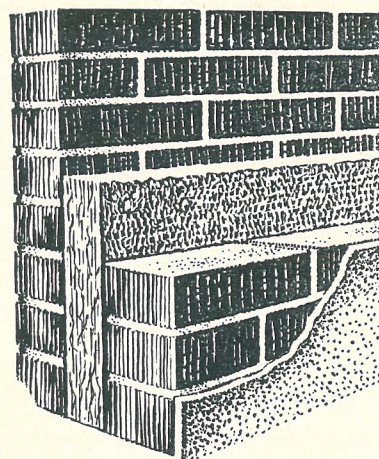
BYGG VARMT, VACKERT OCH UNDERHÅLLSFRITT

Vi levererar:

- Fasadtegel i olika ytbehandlingar
- Murtegel i olika dimensioner
- Taktegel 1- och 2-kupigt
- Dräneringsrör 2"-8"
- Armerade tegelskift

TEGEL

använt i kanalväggen ger följande fördelar:
 underhållsfri fasad
 god bränsleekonomi
 bättre inomhusklimat
 lägsta årskostnader

TEGELKONTORET I SKÖVDE

Rådhusgatan 1 — Telefon (0500) 158 73, 150 73, 158 07

gross 270 kgs
 Sender:
GUSTAV KRÄMER
 Weidenau (Sieg)
 Germany

7243
 ATHEN
 VIA
 PIRAEUS

7243
 ATHEN
 VIA
 PIRAEUS

No. 5

gross 270 kgs

AV KRA
 enau (Si

Eneforhandler for Skandinavien

A/S Maskinfabriken »Svendborg«
 Svendborg (Danmark)
 Telefon (09) 21 46 60 · Giro 35960

MS

Tegel

Konsulenten

i västra Sverige

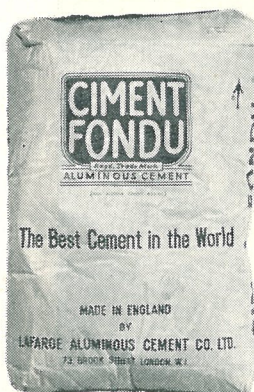
Bohustegel AB
AB Fajans Tegelbruk
Falkenbergs Tegelbruks AB
AB Forssa Tegelbruk
AB Fridhems Tegelbruk
AB Lomma Tegelfabrik
AB Nabbensbergs Tegelbruk
Rögle Tegelbruk
Sennans Tegelbruk
Slottsmöllans Tegelbruk
Tjärby Tegelbruks AB
Trönninge Tegelbruks AB
Östra Grevie Tegelbruk AB

KOSTNADSFRI INFORMATION OM TEGEL OCH TEGELBYGGNADSTEKNIK

Ingenjör Svante Palmquist
Raketgatan 5 Göteborg SV
Tel: 031/160062

snabbbetong *härdnar på 24 timmar* *aluminatcement*

CIMENT FONDU

CIMENT FONDU
aluminatcement
för:
Snabbbetong.
Eldfast betong
upp till 1350°C.
Värmeisolerande
betong.
Syrafast betong.
**Samma cement
med olika ballast-
material till fyra
olika betonger.**

ALAG ballastmaterial
med
CIMENT FONDU
aluminatcement
för:
Slitstark, tät betong.
Eldfast upp till 1200°C.
Tryckhållfast (1000
kg/cm²).
Syrafast, snabbhård-
nande.
Till industrigolv, ug-
nar, pannor, koks-
ramper m. m.

SECAR 250 högren vit
kalciumaluminatcement
för:
Snabbbetong eldfast upp
till 1800°C.
Hållfast mot slagg-
angrepp och förbrän-
ningsprodukter.
Ingen särskild för-
bränning.
Gjutes exakt till storlek
och form, fogfri,
sprickhållfast.

begär fullständiga data och anvisningar från

AKTIEBOLAGET INGENIÖRSFIRMAN

TITAN

Stockholm 16, tel. 08/23 26 00

Distriktsombud:

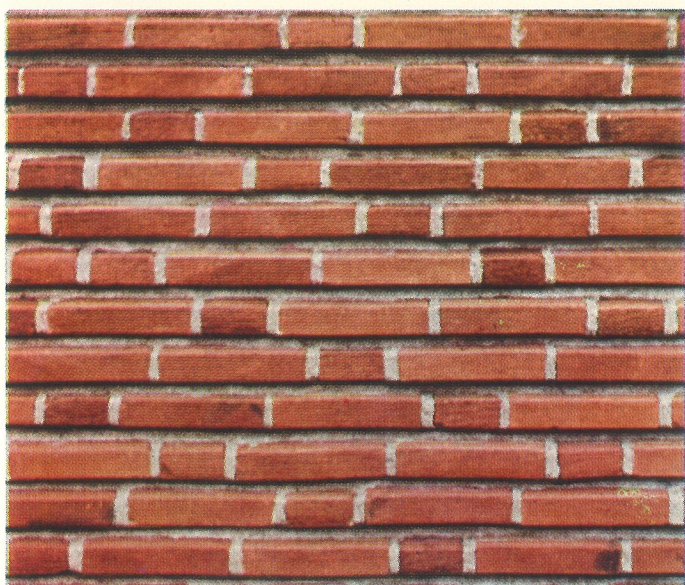
Larsson, Seaton & Co AB
Göteborg 1
Tel. 031/17 16 80

Skånska Tegelförsäljnings AB
Malmö 1
Tel. 040/733 70

Hålkälstegel

tegel med fog...

Hålkälen ger en skuggverkan och relief, som särpräglar detta fasadmateriäl.

räkna med
WEBE-produkter

fogvariant 1

Hålkälen vänd uppåt. Den tvärt utskjutande kanten på teglet ger en effektiv skuggning.

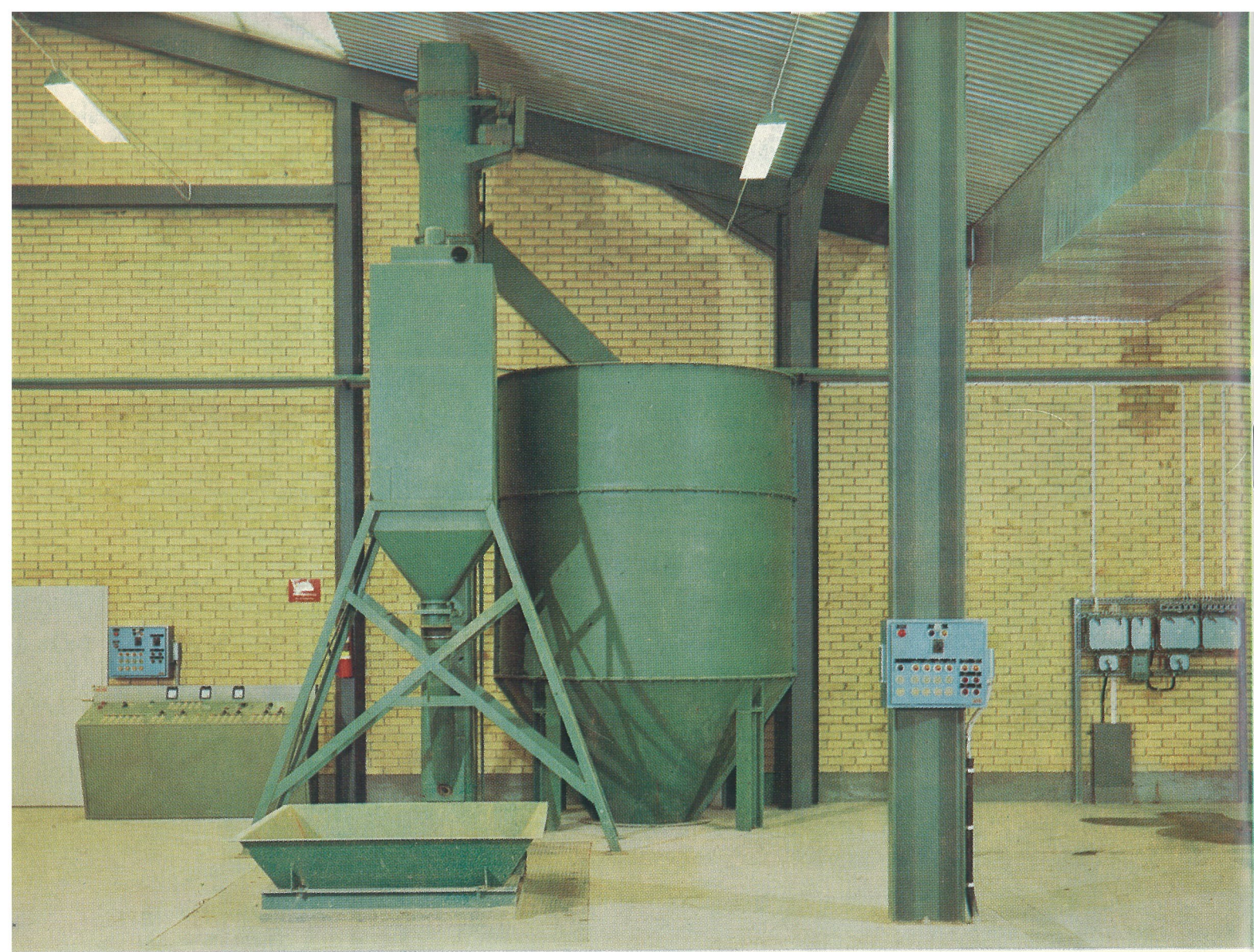
Ett bevis för teglets höga klass är att arkitekter och byggfolk över hela landet har valt och väljer det för en mångfald byggnader av de mest varierande typer.

Gör som de! Välj We-Be
HÅLKÄLSFASADTEGEL

WEBERÖDS

Nya Tegelbruks AB

Veberöd Tel.: 0412/804 50 (växel)

Mal- och siloanläggning vid Tjustorps Tegelbruks AB

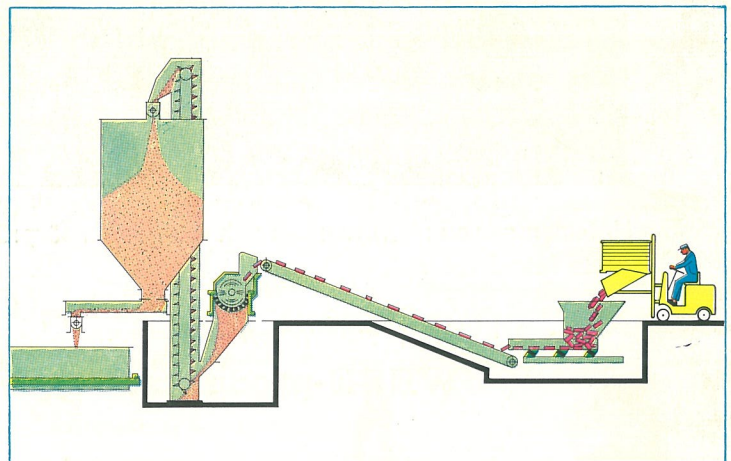
SVEDALA

AUTOMATISKA

MAL- OCH SILOANLÄGGNING

För att ekonomiskt kunna tillvarataga tegelskrot och förvandla det till tegelmjöl har SVEDALA konstruerat en automatiskt arbetande mal- och siloanläggning. ■ Anläggningen består av följande enheter: Inmatningstratt, resonansmatare, hammarkvarn, silo med transportörer samt luftreningsfilter.

Kontakta oss för närmare upplysningar och offert!

Schematisk bild visande anläggningen i arbete. Maskinheterna arbetar under en inställbar tid av t. ex. 15 minuter. Under denna tid behandlas den ilastade tegelmängden, varvid start och stopp på varje enhet automatiskt följer produktionsgången.

SVEDALA-ARBRA
 AB ÅBJÖRN ANDERSON ARBRÅ VERKSTADS AB
 SVEDALA • GÖTEBORG • STOCKHOLM • ÖREBRO • ARBRÅ
 040/401100 031/155179 08/980435 019/119745 0278/40380